Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA HENRIKA SAUGMANDSGORA ĒES [*HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE*] SECINĀJUMI,
sniegti 2018. gada 20. septembrī[1]

Lieta C-393/18 PPU

UD
pret
XB

(*High Court of Justice (England & Wales), Family Division* (Augstā tiesa (Anglija un Velsa), Ģimenes lietu departaments, Apvienotā Karaliste) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Tiesu iestāžu sadarbība civillietās – Jurisdikcija lietās par vecāku atbildību – Regula (EK) Nr. 2201/2003 – 8. panta 1. punkts – Jēdziens "bērna pastāvīgā dzīvesvieta" – Zīdaiņa piedzimšana un nepārtraukta uzturēšanās trešajā valstī pretēji mātes gribai – Zīdaiņa fiziskas klātbūtnes dalībvalstī neesamība – Situācija, kas izriet no tēva izdarītā spiediena un mātes un no zīdaiņa pamattiesību iespējamā pārkāpuma – Noteikuma, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta nevar būt dalībvalstī, kurā viņš fiziski nekad nav bijis, neesamība

I. Ievads

1. Ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu *High Court of Justice (England & Wales), Family Division* (Augstā tiesa (Anglija un Velsa), Ģimenes lietu departaments, Apvienotā Karaliste) jautā Tiesai par to, kā interpretēt Regulas (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību[2] (turpmāk tekstā – "Briseles IIa regula") 8. panta 1. punktu.

2. Šis lūgums ir iesniegts tiesvedībā starp bērna, kurš brīdī, kad šajā tiesā tika celta prasība, bija aptuveni vienu gadu vecs, māti, Bangladešas pilsoni, un tēvu, Apvienotās Karalistes pilsoni. Šis bērns tika ieņemts, ir dzimis un nepārtraukti ir uzturējies Bangladešā. Saskaņā ar mātes apgalvojumiem tēvs viņu pretēji viņas gribai ir aizturējis šajā trešajā valstī, uz kuru viņa pēc tam, kad kopā ar tēvu aptuveni sešus mēnešus bija uzturējusies Apvienotajā Karalistē, devās tikai ar nodomu to apmeklēt īslaicīgi. Tēva izdarītā spiediena dēļ viņa esot bijusi spiesta dzemdēt Bangladešā un palikt tur kopā ar bērnu. Māte lūdz iesniedzējtiesu uzdot, pirmkārt, nodot bērnu šīs tiesas aizsardzībā un, otrkārt, viņai pašai un bērnam atgriezties Anglijā un Velsā, lai varētu piedalīties tiesvedībā.

3. Saskaņā ar Briseles IIa regulas 8. panta 1. punktu iesniedzējtiesas jurisdikcijā ir lemt par šo prasību tikai tad, ja datumā, kad šajā tiesā tika celta prasība, bērna pastāvīgā dzīvesvieta bija Apvienotajā Karalistē. Minētā tiesa vēlas noskaidrot, vai apstāklis, ka bērns fiziski nekad nav bijis šajā dalībvalstī, noteikti liedz uzskatīt, ka viņam tajā ir pastāvīgā dzīvesvieta. Tā arī jautā Tiesai par ietekmi, kāda šajā kontekstā ir apstāklim, ka šī neatrašanās Apvienotās Karalistes teritorijā izriet no spiediena, ko uz māti ir izdarījis tēvs, iespējams, neievērojot mātes un bērna pamattiesības.

1 Oriģinālvaloda – franču.

2 Parlamenta un Padomes Regula (2003. gada 27. novembris) par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu (OV 2003, L 338, 1. lpp.).

4. Savas analīzes beigās es secināšu, ka ne vienmēr apstāklis, ka bērns nekad nav atradies dalībvalstī, liedz uzskatīt, ka viņam tajā ir viņa pastāvīgā dzīvesvieta. Es precizēšu arī tos elementus, tostarp mātes un viņas bērna neatrašanās iemeslu šīs dalībvalsts teritorijā, kas ir jāņem vērā, lai noteiktu bērna pastāvīgo dzīvesvietu tādā situācijā, kāda ir aplūkota pamatlietā.

II. Atbilstošās tiesību normas

5. Briseles IIa regulas 12. apsvērums ir izteikts šādi:

"Šajā regulā noteiktais piekritības pamats lietās par vecāku atbildību ir izveidots, ņemot vērā bērna intereses, jo īpaši tuvuma kritēriju. Tas nozīmē, ka piekritība ir, pirmkārt, bērna pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstij [..]."

6. Šīs regulas 8. panta "Vispārējā piekritība" 1. punktā ir noteikts, ka "dalībvalsts tiesām ir piekritīgas lietas par vecāku atbildību par bērnu, kura pastāvīgā dzīvesvieta ir šajā dalībvalstī brīdī, kad tiesā iesniegta prasība".

III. Pamatlieta, prejudiciālie jautājumi un tiesvedība Tiesā

7. Prasītāja pamatlietā (UD), Bangladešas pilsone, 2013. gadā Bangladešā ir stājusies iepriekš sarunātā laulībā ar atbildētāju pamatlietā (XB), Apvienotās Karalistes pilsoni. Prasītāja un atbildētājs pamatlietā attiecīgi ir mazas meitiņas, kas ieņemta Bangladešā 2016. gada maijā, māte un tēvs.

8. 2016. gada jūnijā vai jūlijā UD devās uz Apvienoto Karalisti, lai tur dzīvotu kopā ar XB. Viņa saņēma laulātā vīzu, kuru izsniegusi *United Kingdom Home Office* (Apvienotās Karalistes Iekšlietu ministrija) un kura ir spēkā no 2016. gada 1. jūlija līdz 2019. gada 1. aprīlim.

9. UD pārmet XB un viņa ģimenei, ka tie ir īstenojuši vardarbību ģimenē – gan fizisku, gan psiholoģisku. Viņa arī apgalvo, ka XB ir īstenojis divas izvarošanas epizodes. Viņš šīs apsūdzības apstrīd.

10. 2016. gada 24. decembrī, lai gan UD bija grūtniecības beigu posmā, viņa kopā ar XB devās uz Bangladešu, kur 2017. gada 2. februārī piedzima bērns. Kopš tā laika UD un bērns ir palikuši Bangladešā. 2018. gada janvāra sākumā XB atgriezās Anglijā un Velsā.

11. Pamatlietas dalībnieki izvirza divas atšķirīgas versijas attiecībā uz apstākļiem, kuri ir saistīti ar viņu došanos uz Bangladešu, un notikumiem, kas norisinājušies vēlāk.

12. UD apgalvo, ka XB viņu kopā ar bērnu pretēji viņas gribai prettiesiski ir aizturējis Bangladešā. Viņa esot bijusi spiesta tur dzemdēt un palikt, un ar to esot pārkāptas viņas pamattiesības un bērna pamattiesības atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, kas parakstīta Romā 1950. gada 4. novembrī (turpmāk tekstā – "ECPAK"), 3. un 5. pantam. Saskaņā ar UD apgalvojumiem XB viņu ir atstājis ciematā, kur dzīvo viņas tēvs, norādot, ka viņš pēc vienas nedēļas atgriezīšoties viņai pakaļ. Tomēr viņš vispār neesot atgriezies un viņai esot atņēmis pasi, kā arī citus dokumentus, lai viņa nevarētu pamest Bangladešu. UD apgalvo, ka viņa nekad nebūtu devusies uz Bangladešu, ja būtu zinājusi XB patiesos nodomus. UD norāda, ka attiecīgajā ciematā viņai nav pieejama ne gāze, ne elektrība vai dzeramais ūdens, kā arī nav ne mazāko ienākumu. Šī ciemata sabiedrība viņu esot nosodījusi par to, ka viņa dzīvo šķirti no XB.

13. XB apstrīd visus šos apgalvojumus. Atbilstoši šī pēdējā minētā teiktajam tieši pēc UD lūguma viņi bija devušies uz Bangladešu, jo Apvienotajā Karalistē viņa esot jutusies nelaimīga. Tāpat tieši atbilstoši UD vēlmēm XB esot viens pats atgriezies šajā dalībvalstī.

14. 2018. gada 20. martā UD cēla prasību *High Court of Justice (England & Wales) Family Division* (Augstā tiesa (Anglija un Velsa), Ģimenes lietu departaments). Viņa lūdz šo tiesu uzdot, pirmkārt, nodot bērnu šīs tiesas aizsardzībā un, otrkārt, mātei un bērnam atgriezties Anglijā un Velsā, lai varētu piedalīties tiesvedībā.

15. Tiesas sēdes laikā, kas norisinājās tajā pašā dienā, UD apgalvoja, ka iesniedzējtiesas jurisdikcijā ir lemt par šo prasību. Viņa galvenokārt apgalvo, ka datumā, kad iesniedzējtiesā tika celta prasība, bērna pastāvīgā dzīvesvieta bija Anglijā un Velsā. Pakārtoti UD norāda, ka šai tiesai saskaņā ar valsts tiesībām ir *parens patriae* jurisdikcija (proti, jurisdikcija, kuras pamatā ir Lielbritānijas valstspiederība vai pilsonība) attiecībā uz bērnu un tai esot jāīsteno šī jurisdikcija šajā lietā.

16. Tiesas sēdē, kas notika 2018. gada 16. aprīlī, XB apstrīdēja *High Court of Justice (England & Wales) Family Division* (Augstā tiesa (Anglija un Velsa), Ģimenes lietu departaments) jurisdikciju. XB uzskatīja, ka datumā, kad tika celta prasība pamatlietā, bērna pastāvīgā dzīvesvieta bija Bangladešā. Turklāt šai tiesai neesot *parens patriae* jurisdikcijas attiecībā uz bērnu, jo viņa nav Lielbritānijas pilsone. Katrā ziņā, pat ja minētajai tiesai būtu bijusi šāda jurisdikcija, tai esot jāatturas to īstenot šajā lietā.

17. Savā lēmumā par prejudiciālu jautājumu uzdošanu šī pati tiesa norāda, ka tā nav veikusi nevienu faktu konstatāciju, jo tā uzskata, ka iesākumā ir jāspriež par tās jurisdikciju. Iesniedzējtiesa uzskata, ka ir jānosaka, vai brīdī, kad tajā tika celta prasība, bērna pastāvīgā dzīvesvieta bija Apvienotajā Karalistē Briseles IIa regulas 8. panta 1. punkta izpratnē, pirms, iespējams, tiek veikta pārbaude par citu jurisdikcijas pamatu.

18. Šajā ziņā tā uzskatīja, ka lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir nepieciešams, lai noskaidrotu, vai bērna pastāvīgā dzīvesvieta var tikt noteikta dalībvalstī, kurā viņš fiziski nekad nav atradies. Iesniedzējtiesa it īpaši vēlas noskaidrot, vai tas tā var būt gadījumā, ja māte apgalvo, ka bērns ir piedzimis un uzturējies trešajā valstī, kurā viņa vecākiem, kuriem ir vecāku atbildība, nav bijis nekāds kopīgs nodoms dzīvot un kurā tēvs prettiesiski ir aizturējis māti un bērnu, īstenojot piespiedu darbības. Šī tiesa norāda, ka tad, ja tas tiktu pierādīts, XB rīcība, visticamāk, būtu mātes un bērna pamattiesību pārkāpums atbilstoši ECPAK 3. un 5. pantam.

19. Šādos apstākļos *High Court of Justice (England & Wales), Family Division* (Augstā tiesa (Anglija un Velsa), Ģimenes lietu departaments) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

“1) Vai bērna fiziska atrašanās valstī ir būtisks faktors pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanai [Briseles IIa regulas] 8. panta izpratnē?

2) Vai situācijā, kad abiem vecākiem ir vecāku atbildība, fakts, ka tēvs māti ar viltu ir pamudinājis doties uz citu valsti un pēc tam prettiesiski, veicot piespiedu vai citas prettiesiskas darbības, aizturējis, kā rezultātā māte bijusi spiesta dzemdēt bērnu šajā valstī, jebkādi ietekmē atbildi uz pirmo jautājumu apstākļos, kad, iespējams, ir pārkāptas [ECPAK] 3. un 5. pantā vai kādā citā tiesiskajā regulējumā noteiktās mātes un/vai bērna cilvēktiesības?”

20. Iesniedzējtiesa lūdza šim lūgumam sniegt prejudiciālu nolēmumu piemērot Tiesas Reglamenta 107. pantā paredzēto steidzamības prejudiciālā nolēmuma tiesvedību. 2018. gada 5. jūlijā Tiesas pirmā palāta pēc tiesneša referenta priekšlikuma, uzklausījusi ģenerāladvokātu, nolēma šo pieteikumu apmierināt.

21. Rakstveida apsvērumus iesniedza UD, XB, Apvienotās Karalistes valdība un Eiropas Komisija. Tie, kā arī Čehijas Republikas valdība piedalījās tiesas sēdē mutvārdu paskaidrojumu uzklausīšanai, kas notika 2018. gada 7. septembrī.

IV. Analīze

A. Par pieņemamību

22. Apvienotās Karalistes valdība apgalvo, ka prejudiciālie jautājumi nav pieņemami, pamatojoties uz to, ka ar Briseles IIa regulas 8. panta 1. punktu tiekot reglamentētas tikai jurisdikcijas kolīzijas starp dalībvalstu tiesām. Saskaņā ar EKL 61. panta c) punktu, kas tagad ir LESD 67. pants, kurš ir viens no šīs regulas juridiskajiem pamatiem, minētās regulas ģeogrāfiskā piemērošanas joma esot attiecināma tikai uz situācijām, kuras ietver saikni ar divām vai vairākām dalībvalstīm. Tādējādi šīs pašas regulas 8. panta 1. punkts neesot piemērojams tādas lietas kontekstā, kurā pastāv saikne ar dalībvalsti un ar trešo valsti.

23. Šajā ziņā šīs tiesību normas formulējumā ir norādīts, ka dalībvalsts tiesām ir jurisdikcija, ja vien "[bērna] pastāvīgā dzīvesvieta ir šajā dalībvalstī brīdī, kad tiesā iesniegta prasība", neattiecinot šo jurisdikciju tikai uz lietām, kurām ir saikne ar kādu citu dalībvalsti.

24. Briseles IIa regulas 61. panta a) punkts apstiprina šo izpratni. Saskaņā ar šo tiesību normu saistībā ar Konvenciju par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem, kas parakstīta Hāgā, 1996. gada 19. oktobrī (turpmāk tekstā – "1996. gada Hāgas konvencija")[3], šo regulu piemēro, ja bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir kādas dalībvalsts teritorijā. Tādējādi Briseles IIa regulai ir augstāks juridiskais spēks nekā šai konvencijai ikreiz, kad šis kritērijs ir izpildīts, un nav svarīgi, ka lietā ir iespējama jurisdikcijas kolīzija starp dalībvalstīm vai starp dalībvalsti un minētās konvencijas parakstītāju trešo valsti.

25. Būtu jāpiebilst, ka šīs regulas 12. panta 4. punkts, kurā noteiktos apstākļos ir paredzēta vienošanās pagarināšana par tās dalībvalsts tiesu jurisdikciju, kura ir izskatījusi prasību par vecāku laulības šķiršanu, pat ja bērnam tajā nav pastāvīgās dzīvesvietas, attiecas uz tāda bērna situāciju, kas pastāvīgi dzīvo trešajā valstī, kura nav parakstījusi 1996. gada Hāgas konvenciju. Tātad šī tiesību norma konkrēti attiecas uz strīdiem, kuros pastāv saikne starp dalībvalsti un šādu trešo valsti[4].

26. Minētās regulas 8. panta 1. punkta teleoloģiskā interpretācija man arī liek uzskatīt, ka dalībvalsts tiesu starptautiskā jurisdikcija ir konstatēta, ja bērnam tajā ir pastāvīga dzīvesvieta, pat nepastāvot saiknēm ar kādu citu dalībvalsti.

27. Šajā ziņā spriedumā *Owusu*[5] Tiesa ir precizējusi, ka 1968. gada 27. septembra Konvencijas par jurisdikciju un spriedumu izpildi civillietās un komerclietās (turpmāk tekstā – "Briseles konvencija")[6], kas bija spēkā esošais tiesību akts pirms Regulas (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās (turpmāk tekstā – "Briseles I regula")[7], mērķis bija atvieglot iekšējā tirgus darbību, pieņemot jurisdikcijas noteikumus saistībā ar lietām, kuras uz to attiecas, un samazināt grūtības, kuras saistītas ar spriedumu atzīšanu un izpildi. Tiesa ir uzskatījusi, ka ar jurisdikcijas noteikumu standartizēšanu attiecībā uz lietām, kurām ir saikne ar kādu trešo valsti, tiek

3 Ar 1996. gada Hāgas konvenciju ir aizstāta Konvencija par iestāžu pilnvarām un tiesību aktiem, kas piemērojami attiecībā uz nepilngadīgo aizsardzību, noslēgta Hāgā 1961. gada 5. oktobrī (turpmāk tekstā – "1961. gada Hāgas konvencija"). Lai gan Eiropas Savienība nav 1996. gada Hāgas konvencijas līgumslēdzēja puse, visas dalībvalstis to ir parakstījušas.

4 Savukārt atsevišķas Briseles IIa regulas normas par jurisdikciju, kā norādīts to formulējumā, noteikti ietver jurisdikcijas varbūtēju kolīziju starp divu vai vairāku dalībvalstu tiesām (skat. 9., 10., 15., 19. un 20. pantu). Būtu jāpiebilst, ka šīs regulas normas par atzīšanu un izpildi attiecas tikai uz spriedumiem, kurus ir pasludinājušas dalībvalstu tiesas (skat. rīkojumu, 2016. gada 12. maijs, *Sahyouni* (C-281/15, EU:C:2016:343, 19.–22. punkts), un spriedumu, 2017. gada 20. decembris, *Sahyouni* (C-372/16, EU:C:2017:988, 27. punkts)). Tāpat nav strīda par to, ka minētās regulas 11. panta par bērna atpakaļatdošanu piemērošanas pamatā ir tas, ka bērna aizvešana vai aizturēšana ir notikusi no vienas dalībvalsts uz citu dalībvalsti. Galu galā ir nozīmīgi noskaidrot nevis Briseles IIa regulas ģeogrāfisko piemērošanas jomu kopumā, bet gan katras tās tiesību normas piemērojamību.

5 Spriedums, 2005. gada 1. marts (C-281/02, EU:C:2005:120, 33. punkts).

6 OV 1972, L 299, 32. lpp.

7 Padomes 2000. gada 22. decembra Regula (OV 2001, L 12, 1. lpp.).

veicināta šā mērķa īstenošana, jo tā ļauj novērst šķēršļus, kas var izrietēt no atšķirībām valstu tiesiskajos regulējumos šajā jautājumā. Tiesa no tā ir secinājusi, ka Briseles konvencijas 2. pantā paredzētā noteikuma, ar kuru vispārējā jurisdikcija tiek piešķirta tās dalībvalsts tiesām, kurā ir atbildētāja domicils, piemērošana nav atkarīga no tiesisko attiecību pastāvēšanas starp vairākām šīs konvencijas līgumslēdzējām valstīm [8].

28. Manuprāt, šajā spriedumā sniegtā argumentācija ir piemērojama arī Briseles IIa regulas 8. panta 1. punkta kontekstā. Proti, atbilstoši LESD 67. panta 4. punktam Savienība veicina dalībvalstu tiesu pieņemto spriedumu savstarpēju atzīšanu visās civillietās [9]. Starptautiskās jurisdikcijas noteikumu saskaņošanas mērķis ir, nostiprinot tiesisko drošību, atvieglot savstarpējas uzticēšanās rašanos, kas ļauj ieviest spriedumu automātiskas atzīšanas sistēmu [10]. Šajā aspektā jurisdikcijas noteikumu tuvināšana, lai izskatītu lietas, kurām ir saikne ar trešo valsti, ļauj novērst šķēršļus dalībvalstīs pasludināto spriedumu atzīšanai un izpildei visās civillietās, tostarp ģimenes lietās.

29. Turklāt šis secinājums atspoguļo veidu, kā gan valsts tiesās [11], gan doktrīnā [12] tiek saprasta Briseles IIa regulas 8. panta 1. punkta piemērošanas joma.

30. Līdz ar to prejudiciālo jautājumu nepieņemamības iemesls, kuru ir izvirzījusi Apvienotās Karalistes valdība, ir jānoraida.

31. Pilnīgas skaidrības labad piebildīšu, ka šo jautājumu pieņemamību nevar arī apšaubīt, pamatojoties uz to, ka tie attiecas uz scenāriju, kas atspoguļo noteiktus faktus, ko nevis konstatējusi iesniedzējtiesa, bet vienīgi apgalvojusi māte [13].

B. Par lietas būtību

1. Ievada apsvērumi

32. Briseles IIa regulas un starptautisko konvenciju, uz kurām tā ir balstīta, centrālajam elementam, proti, jēdzienam "bērna pastāvīgā dzīvesvieta", ir dubulta funkcija šo tiesību aktu kontekstā.

8 Spriedums, 2005. gada 1. marts, *Owusu* (C-281/02, EU:C:2005:120, 34. un 35. punkts). Skat. arī atzinumu 1/03 (Jaunā Lugāno konvencija), 2006. gada 7. februāris (EU:C:2006:81, 146.–148. punkts).

9 Tādējādi LESD 81. panta 2. punktā ir paredzēta saskaņošanas pasākumu pieņemšana tiesu iestāžu sadarbībai civillietās "*jo īpaši tad*, kad tas nepieciešams iekšējā tirgus pienācīgai darbībai" (mans izcēlums).

10 Skat. 13. punktu A. Borrás Paskaidrojošajā ziņojumā (OV 1998, C 221, 27. lpp.), kurš sagatavots Konvencijas par jurisdikciju, spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās, kas izstrādāta, pamatojoties uz [LES] K3. pantu, kas noslēgta Briselē 1998. gada 28. maijā (OV 1998, C 221, 1. lpp., tā sauktā "Briseles II konvencija"), pieņemšanas procedūras ietvaros.

11 Skat. it īpaši *Cour de cassation* [Kasācijas tiesa] (Francija), pirmā civillietu palāta, 2015. gada 13. maijs, Nr. 15-10.872; *Supreme Court of the United Kingdom* (Apvienotās Karalistes Augstākā tiesa), Re B (*A Child*) (*Habitual Residence: Inherent Jurisdiction*) [2016] UKSC 4, 29. punkts, kā arī *High Court of Ireland* (Augstā tiesa, Īrija) O'K pret A, 2008. gada 1. jūlijs, [2008] IEHC 243, 5.8. punkts.

12 Skat. it īpaši Gallant, E., "Règlement Bruxelles II bis: compétence, reconnaissance et exécution en matières matrimoniale et de responsabilité parentale", *Répertoire de droit international*, Dalloz, 2013, 24. un nākamie punkti, kā arī Magnus, U., un Mankowski, P., *European Commentaries on Private International Law*: *Brussels II bis Regulation*, Sellier European Law Publisher, 2012, 21. lpp.

13 Tiesa jau ir nospriedusi, ka valsts tiesa var tai iesniegt lūgumu sniegt interpretāciju, "lai gan tas ir balstīts uz kāda pamatlietas dalībnieka apgalvojumiem, kuru pamatotību minētā tiesa vēl nav pārbaudījusi, ja saistībā ar lietas īpatnībām tā uzskata, ka prejudiciālais nolēmums ir vajadzīgs, lai tā varētu pasludināt savu spriedumu, un ka prejudiciālajiem jautājumiem [..] ir nozīme" (spriedums, 2003. gada 9. decembris, *Gasser* (C-116/02, EU:C:2003:657, 27. punkts)). Šajā lietā iesniedzējtiesa uzskata, ka Tiesas atbilde uz tās jautājumiem ir nepieciešama, lai lemtu par tās jurisdikciju, ņemot vērā, ka pierādīšanas standarts attiecībā uz atbilstošajiem faktiem, kas ir jāizpilda šim nolūkam, atšķiras no standarta, kurš ir piemērojams faktu konstatācijai pēc būtības. Šajā ziņā 2015. gada 28. janvāra spriedumā *Kolassa* (C-375/13, EU:C:2015:37, 59.–63. punkts) Tiesa ir norādījusi, ka kontroles pienākumu apjoms, kāds ir uzlikts valsts tiesām, tām pārbaudot savu jurisdikciju atbilstoši Briseles I regulai, ietilpst valsts procesuālajās tiesībās ar nosacījumu, ka tiek saglabāta šīs regulas lietderīgā iedarbība. Tiesas uzskata, ka valsts tiesai ir jāspēj viegli lemt par savu jurisdikciju, nebūdamai spiestai veikt lietas pārbaudi pēc būtības, veicot plašu pierādījumu iegūšanu par faktiskajiem apstākļiem gan saistībā ar tās jurisdikciju, gan pēc būtības. Šī loģika, manuprāt, ir jāpiemēro arī jurisdikcijas noteikumiem, kuri ir paredzēti Briseles IIa regulā.

33. Pirmkārt, kritērijs par bērna pastāvīgo dzīvesvietu tiesvedības ierosināšanas brīdī saskaņā ar šīs regulas 8. panta 1. punktu pamato dalībvalsts tiesu vispārējo jurisdikciju izlemt jautājumus par vecāku atbildību [14]. Šai tiesību normai ir tāds pats saturs kā 1996. gada Hāgas konvencijas 5. panta 1. punktam.

34. Otrkārt, jēdziens bērna "pastāvīgā dzīvesvieta" ir pamatā atpakaļatdošanas mehānismam, kurš ir paredzēts Konvencijā par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem, kas noslēgta Hāgā 1980. gada 25. oktobrī (turpmāk tekstā – "1980. gada Hāgas konvencija" un kopā ar 1996. gada Hāgas konvenciju – "Hāgas konvencijas") [15]. Šis mehānisms, kas ir papildināts ar Briseles IIa regulas normām, it īpaši ar tās 11. pantu, joprojām ir piemērojams starp dalībvalstīm jautājumos, ko reglamentē šī regula [16]. Būtībā bērna aizvešana vai aizturēšana ir nelikumīga, ja ir pārkāptas aizgādības tiesības, kas iegūtas saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, kurā bija bērna pastāvīgā dzīvesvieta tieši pirms šī notikuma [17]. Ja aizvešana vai aizturēšana ir nelikumīga, rīkojums par bērna atgriešanos šajā dalībvalstī principā ir jāizdod nekavējoties [18].

35. Saskaņā ar Tiesas judikatūru jēdzienam "bērna pastāvīgā dzīvesvieta" ir vienāda nozīme šajos abos kontekstos [19]. Šī pieeja konkrēti ir izskaidrojama saistībā ar faktu, ka gan Briseles IIa regulas 8. panta 1. punkta, gan atpakaļatdošanas mehānisma mērķis ir veicināt to, lai strīdus par vecāku atbildību izskatītu tās dalībvalsts tiesas, kurā bērnam ir pastāvīgā dzīvesvieta, kas tiek uzskatītas par vispiemērotākajām bērna interešu aizsardzībai [20].

36. Precīzāk, no šīs regulas 12. apsvēruma izriet, ka minētās regulas 8. panta 1. punktā paredzētais noteikums par vispārējo jurisdikciju atspoguļo tuvuma kritēriju, ar kuru likumdevējs ir paredzējis īstenot mērķi aizsargāt bērna prioritārās intereses. Likumdevējs ir uzskatījis, ka bērna pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts tiesas to tuvuma bērna sociālajai un ģimenes videi dēļ atrodas vislabākajā situācijā, lai izvērtētu bērna situāciju saistībā ar tiesvedību pēc būtības [21], attiecīgā gadījumā pēc tam, kad bērna atgriešanās šajā dalībvalstī ir notikusi, piemērojot 1980. gada Hāgas konvencijas normas, kuras papildinātas ar Briseles IIa regulu. Tādējādi šis jurisdikcijas noteikums, tāpat kā atpakaļatdošanas mehānisms, ir balstīts uz noteiktu koncepciju par bērna prioritārajām interesēm, kas aplūkotas vispārīgi [22]. Šo interešu konkretizēšana notiek vēlāk, proti, tiesvedības stadijā, kurā pēc būtības tiks izlemti jautājumi attiecībā uz vecāku atbildību [23].

37. Ne Hāgas konvencijās, ne Briseles IIa regulā nav definēts jēdziens "bērna pastāvīgā dzīvesvieta". Šādos apstākļos Tiesai, tāpat kā šīs konvencijas parakstītāju valstu tiesām, ir nācies iezīmēt tādas pārbaudes aprises, kura ir paredzēta, lai noteiktu bērna pastāvīgo dzīvesvietu katrā konkrētajā gadījumā. Tas nozīmē panākt līdzsvaru starp vairākām prasībām.

14 Nav apstrīdēts, ka prasība pamatlietā ir par jautājumiem saistībā ar vecāku atbildību, kas ir definēta Briseles IIa regulas 2. panta 7. punktā.

15 1980. gada Hāgas konvenciju ir parakstījušas visas dalībvalstis. Tomēr Savienība nav tai pievienojusies. Turklāt Bangladešas Republika nav parakstījusi ne šo konvenciju, ne 1996. gada Hāgas konvenciju.

16 Skat. Briseles IIa regulas 62. panta 2. punktu un tās 17. apsvērumu. Atbilstoši šīs regulas 60. panta e) punktam minētās regulas tiesību normām ir augstāks juridiskais spēks nekā 1980. gada Hāgas konvencijas normām. Skat. spriedumu, 2010. gada 5. oktobris, McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, 36. punkts).

17 Skat. 1980. gada Hāgas konvencijas 3. pantu un Briseles IIa regulas 2. panta 11. punktu.

18 Skat. 1980. gada Hāgas konvencijas 12. pantu un Briseles IIa regulas 11. pantu.

19 Spriedumi, 2014. gada 9. oktobris, C (C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, 54. punkts), un 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 41. punkts).

20 Skat. E. Pérez-Vera, Paskaidrojošais ziņojums, *Actes et documents de la XIV*ème *session* (1980), III sēj. (turpmāk tekstā – "*E. Pérez-Vera* ziņojums"), 16., 19. un 66. punkts. It īpaši šī dokumenta 16. punkts parāda, ka nespēja konvencijā noteikt jurisdikcijas kritērijus aizgādības tiesību jomā ir likusi izvēlēties atpakaļatdošanas mehānisma pieeju, kurš, "lai gan netieši, lielākajā daļā gadījumu ļaus galīgo lēmumu par aizgādību pieņemt tās vietas iestādēm, kur pirms bērna aizvešanas bija viņa pastāvīgā dzīvesvieta".

21 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2010. gada 9. novembris, *Purrucker* (C-296/10, EU:C:2010:665, 84. punkts).

22 Skat. *E. Pérez-Vera* ziņojuma 24. un 25. punktu, kā arī spriedumu, 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 59. punkts un tajā minētā judikatūra).

23 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 66. punkts).

38. Vispirms šai pārbaudei ir jābūt pietiekami elastīgai, lai tiesas varētu pielāgot savus nolēmumus atkarībā no katrā konkrētajā gadījumā pastāvošajiem apstākļiem, lai vislabāk atspoguļotu tuvuma kritēriju. Šajā ziņā sagatavošanas darbi Hāgas konvencijas pieņemšanai liecina, ka to autori apzināti nav definējuši jēdzienu "bērna pastāvīgā dzīvesvieta". Šie pēdējie minētie ir uzskatījuši, ka šis jēdziens ietilpst faktu vērtējumā un tas nebūtu jāierobežo ar tādiem stingriem juridiskiem noteikumiem kā tie, kuri noteikti domicila identificēšanai [24].

39. Turklāt izmantotajā pārbaudē ir jāgarantē noteiktas pakāpes paredzamība un tiesiskā drošība, norobežojot tiesu novērtējuma brīvību ar pietiekamām norādēm. Šī pēdējā prasība atbilst arī mērķim nodrošināt vienveidību, piemērojot Briseles IIa regulu un Hāgas konvencijas: jo precīzākas un skaidrākas būs norādes, jo paredzamāki un attiecīgi vienveidīgāki būs rezultāti dažādās attiecīgajās tiesās.

40. Es uzskatu, ka šeit ir lietderīgi uzsvērt kritērija par bērna pastāvīgo dzīvesvietu saskaņotas un vienveidīgas piemērošanas nozīmi gan Savienībā, gan visās valstīs, kuras ir parakstījušas Hāgas konvencijas. Uz spēles ir likta jurisdikcijas kolīziju novēršana starp dalībvalstu tiesām un citu to valstu tiesām, kuras ir parakstījušas 1996. gada Hāgas konvenciju, kā arī ļaut saskaņoti piemērot atpakaļatdošanas mehānismu, kas izveidots ar 1980. gada Hāgas konvenciju [25]. No šī skatpunkta uzskatu, ka ir lietderīgi savā analīzē ņemt vērā atsevišķus nolēmumus, kurus ir pieņēmušas to trešo valstu tiesas, kuras ir parakstījušas šīs konvencijas [26].

2. Par bērna fiziskas klātbūtnes dalībvalstī nepieciešamību, lai tajā konstatētu viņa pastāvīgo dzīvesvietu (pirmais jautājums)

a) Ievada apsvērumi

41. Ar pirmo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vēlas noskaidrot, vai, lai bērna pastāvīgā dzīvesvieta būtu kādā dalībvalstī Briseles IIa regulas 8. panta 1. punkta izpratnē, ir nepieciešams, lai šis bērns – pat ja tas tā ir bijis tikai pagātnē vai tikai ierobežotu laikposmu – tajā fiziski būtu bijis.

42. Kā izriet no lēmuma par prejudiciālu jautājumu uzdošanu, šī jautājuma pamatā ir debates, kas notikušas *Supreme Court of the United Kingdom* (Apvienotās Karalistes Augstākā tiesa) saistībā ar strīdu, kura faktu izkārtojumam ir līdzīgas iezīmes ar izskatāmo lietu. Lietā A pret A (*Children: Habitual Residence*) [27] šai tiesai bija lūgts lemt par bērna, kurš bija dzimis Pakistānā un nekad nebija bijis Apvienotajā Karalistē, pastāvīgo dzīvesvietu. Viņa māte pēc tam, kad vairākus gadus bija uzturējusies Apvienotajā Karalistē, kur viņa jau bija dzemdējusi trīs bērnus, devās uz Pakistānu ar nodomu veikt pagaidu apmeklējumu, pirms tika ieņemts ceturtais bērns. Pēc tam tēvs māti tur bija aizturējis kopā ar viņas trīs bērniem, atņemot arī viņu pases, un viņa bija spiesta tur dzemdēt ceturto bērnu.

24 Kopš 1961. gada Hāgas konvencijas pieņemšanas kritērijam par bērna pastāvīgo dzīvesvietu tika dota priekšroka gan salīdzinājumā ar pilsonības kritēriju, kas parasti pamatoja jurisdikciju personu statusa jomā, bet tika uzskatīts par novecojušu, gan salīdzinājumā ar domicila kritēriju, kas bija juridisks jēdziens, kurš definēts atšķirīgi atkarībā no valstu tiesībām. Pastāvīgā dzīvesvieta tika uzskatīta par "fakta jautājumu", kurš atbilst "nepilngadīgas personas dzīves faktiskajam centram" (*W. de Steiger* paskaidrojošais ziņojums, *Actes et documents de la IX*ème *session* (1960), IV sēj., 9., 13. un 14. lpp.). Sagatavošanas darbos 1980. gada Hāgas konvencijas pieņemšanai ir atkārtots, ka pastāvīgā dzīvesvieta, pretēji jēdzienam "domicils", ir "vienīgi fakta jautājums" (*E. Pérez-Vera* ziņojums, 66. punkts). Sagatavošanas darbos 1996. gada Hāgas konvencijas pieņemšanai priekšlikums ietvert šī jēdziena definīciju tika noraidīts, pamatojoties uz to, ka šāda definīcija radītu risku, ka tiktu ietekmēta daudzu citu konvenciju, kurās arī izmantots šis pats jēdziens, interpretācija (*P. Lagarde* paskaidrojošais ziņojums, *Actes et documents de la XVIII*ème *session* (1996), II sējums, 40. punkts). Šie ziņojumi ir pieejami arī interneta vietnē https://www.hcch.net/fr/instruments.

25 Šajā nozīmē skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes [*J. Kokott*] secinājumus lietā A (C-523/07, EU:C:2009:39, 26. un 30. punkts).

26 Šeit es domāju it īpaši Lielbritānijas un Kanādas tiesas, kuru judikatūrā ir ietvertas daudzas atsauces uz citu 1980. gada Hāgas konvencijas parakstītāju valstu tiesu, kā arī Tiesas nolēmumiem. Skat. it īpaši *Cour suprême du Canada* [Kanādas Augstākā tiesa], *Balev*, 2018 SCC 16, 40.–57. punkts, kā arī *Supreme Court of the United Kingdom* (Apvienotās Karalistes Augstākā tiesa), A pret A (*Children: Habitual Residence*), [2013] UKSC 60, 46. un nākamie punkti.

27 [2013] UKSC 60.

43. Lēdijas Heilas [*Hale*] vadītais tiesas vairākums, atsaucoties uz Tiesas judikatūru, saskaņā ar kuru bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir fakta jautājums [28], sliecās uzskatīt bērna fizisku klātbūtni Apvienotajā Karalistē par priekšnoteikumu, lai tajā pamatotu viņa pastāvīgo dzīvesvietu. Tomēr, atzīstot, ka šis jautājums nevar tikt atrisināts, ja Tiesa tajā nesniegs skaidrojumu prejudiciālā kārtā, tiesnešu vairākums galu galā ir atstājis jautājumu atklātu un Lielbritānijas tiesu jurisdikciju ir balstījis uz citu jurisdikcijas pamatu, proti, *parens patriae* jurisdikciju [29]. Paužot atsevišķo viedokli, lords Hjūzs [*Hughes*], arī pamatojoties uz Tiesas pieņemto faktisko pieeju, uzskatīja, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta bija Apvienotajā Karalistē, jo ģimenes locekļi, pie kuriem viņš piederēja, tur bija pietiekami iedzīvojušies, lai tajā būtu viņu pastāvīgā dzīvesvieta, un bērns tajā neatradās tikai tēva izdarītā spiediena dēļ [30].

44. Problemātika, kas ir izvirzīta pirmajā prejudiciālajā jautājumā, ir tikusi norādīta arī Francijas tiesās. *Cour de cassation* (Francija) bija jāizskata situācija, kurā māte, kas kopā ar tēvu un viņu pirmo bērnu dzīvoja Amerikas Savienotajās Valstīs, grūtniecības stāvoklī kopā ar šo bērnu bija devusies uz Franciju, lai veiktu īslaicīgu ģimenes apmeklējumu. Pēc tam māte bija palikusi Francijas teritorijā, tajā bija dzemdējusi otro bērnu un vienpusēji bija nolēmusi neatgriezt bērnus Amerikas Savienotajās Valstīs. Šādos apstākļos *Cour de cassation* (Francija) nosprieda, ka abu bērnu pastāvīgā dzīvesvieta bija Amerikas Savienotajās Valstīs, lai gan jaundzimušais tajā nekad nebija bijis [31].

45. Lai gan Tiesa vairākkārt ir uzsvērusi, ka ar bērna fizisku klātbūtni noteiktā valstī *nav pietiekami*, lai pamatotu bērna pastāvīgo dzīvesvietu tajā, tā, manuprāt, vēl nav atrisinājusi jautājumu par to, vai tā ir *nepieciešams* nosacījums šim mērķim [32]. Pirmkārt, es atgriezīšos pie šīs judikatūras un juridiskās pārbaudes, kas no tās izriet (b) sadaļa). Otrkārt, es izklāstīšu iemeslus, kādēļ, ņemot vērā principus, kuri izriet no esošās judikatūras, kā arī Briseles IIa regulas mērķus un kontekstu, uzskatu, ka bērna fiziska klātbūtne konkrētajā dalībvalstī nav priekšnoteikums, lai šajā dalībvalstī noteiktu viņa pastāvīgo dzīvesvietu (c) sadaļa).

b) Par pārbaudi, kas nostiprināta Tiesas judikatūrā

46. Savos spriedumos Tiesa ir izstrādājusi un precizējusi pārbaudi, kas ļauj noteikt bērna pastāvīgo dzīvesvietu, pamatojoties galvenokārt uz faktisku un kazuistisku pieeju. Tādējādi tā ir centusies konkretizēt tuvuma kritēriju, kuru ir izmantojis likumdevējs bērna prioritāro interešu vārdā.

47. Atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai bērna pastāvīgajai dzīvesvietai atbilst vieta, ko raksturo "zināma bērna integrācija sociālajā un ģimenes vidē" [33], vai saskaņā ar formulējumu, kas ir izmantots nesenajā spriedumā HR – "vieta, kur faktiski atrodas viņa dzīves centrs" [34]. Šīs juridiskās pārbaudes piemērošana, ko īsteno valsts tiesas, nozīmē faktu vērtējumu, kura mērķis ir noteikt šo vietu, ņemot

28 Skat. šo secinājumu 47. un nākamos punktus.

29 [2013] UKSC 60, 55.–58. punkts.

30 Skat. it īpaši [2013] UKSC 60, 82.–93. punkts. Turklāt iesniedzējtiesa īpašajos apstākļos, kuri ir salīdzināmi ar apstākļiem lietā A pret A (*Children: Habitual Residence*), uzskatīja, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta bija Apvienotajā Karalistē, lai gan viņš tajā nekad nebija "spēris kāju". Skat. *High Court of Justice (England & Wales), Family Division* (Augstā tiesa (Anglija un Velsa), Ģimenes lietu departaments), B pret H (*Habitual Residence*: *Wardship*) [2002] 1 FLR 388.

31 *Cour de cassation* (Francija), pirmā civillietu palāta, 2011. gada 26. oktobris, Nr. 10-19.905 (*Bulletin* 2011, I, Nr. 178).

32 Skat. šo secinājumu 47. punktu, kā arī 54.–63. punktu.

33 Skat. it īpaši spriedumus, 2009. gada 2. aprīlis, A (C-523/07, EU:C:2009:225, 38. punkts); 2010. gada 22. decembris, *Mercredi* (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 47. punkts) un 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 42. punkts).

34 Spriedums, 2018. gada 28. jūnijs (C-512/17, EU:C:2018:513, 42. punkts). Skat. arī ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumus lietā A (C-523/07, EU:C:2009:39, 38. punkts). Šī pārbaude atbilst "nepilngadīgas personas dzīves faktiskā centra" pārbaudei, kas ir minēta 1961. gada Hāgas konvencijas sagatavošanas darbos (skat. šo secinājumu 24. zemsvītras piezīmi).

vērā visus katrā konkrētajā gadījumā pastāvošos apstākļus. Šajā ziņā "līdztekus bērna fiziskajai klātbūtnei dalībvalsts teritorijā ir jāņem vērā citi faktori, kas var liecināt, ka šai klātbūtnei nav pagaidu vai gadījuma rakstura un ka bērna dzīvesvietu raksturo zināma integrācija sociālajā un ģimenes vidē" [35] vai, pārņemot formulējumu spriedumā *Mercredi*, "noteikta stabilitāte un regularitāte" [36].

48. Starp šiem faktoriem it īpaši ir bērna uzturēšanās attiecīgās dalībvalsts vai attiecīgo dalībvalstu teritorijās ilgums, regularitāte, apstākļi un iemesli, bērna pilsonība [37], izglītošanās vieta un apstākļi, valodu zināšanas, kā arī bērna ģimenes un sociālās attiecības šajā vai šajās dalībvalstīs [38]. Vecāku nodoms attiecībā uz bērna dzīvesvietu, ja tas izpaužas konkrētos apstākļos (piemēram, mājokļa iegāde vai noīrēšana), ir papildu norāde [39]. Nozīme, kas saistīta ar šiem elementiem, ir atkarīga no apstākļiem, kuri raksturo katru konkrēto gadījumu [40].

49. Piemērojot šo pārbaudi, lai noteiktu zīdaiņa pastāvīgo dzīvesvietu [41], Tiesa pirmo reizi spriedumā *Mercredi* [42] atzina, ka bērna integrācijas sociālajā un ģimenes vidē novērtējumā nevar neņemt vērā personu, no kurām viņš ir atkarīgs, uzturēšanos aptverošos apstākļus. Tiesa norādīja, ka vide, kurā attīstās mazs bērns, galvenokārt ir ģimenes vide, ko nosaka attiecīgā persona vai attiecīgās personas, ar kurām bērns dzīvo un kuras par viņu faktiski veic aizgādību un rūpējas ikdienā [43] – parasti tie ir viņa vecāki [44]. Līdz ar to, ja šāds bērns ikdienā dzīvo kopā ar saviem vecākiem, viņa pastāvīgās dzīvesvietas noteikšana nozīmē noteikt vietu, kurā viņa vecāki atrodas pastāvīgi un ir integrēti sociālajā un ģimenes vidē [45].

50. Šī vieta ir jāidentificē, ņemot vērā tāda paša rakstura norāžu neizsmeļošu sarakstu kā tās, kas liecina par bērna integrāciju šādā vidē. Šīs norādes ietver vecāku uzturēšanās attiecīgajā dalībvalstī vai attiecīgajās dalībvalstīs ilgumu, regularitāti, apstākļus un iemeslus, viņu valodu zināšanas, ģeogrāfisko un ģimenes izcelsmi, kā arī tajā esošas ģimenes un sociālās attiecības [46]. Vecāku nodoms apmesties uz dzīvi kopā ar bērnu noteiktā vietā tiek ņemts vērā, ciktāl tas raksturo vecāku (un tādējādi bērna) reālo

35 Spriedumi, 2009. gada 2. aprīlis, A (C-523/07, EU:C:2009:225, 38. punkts), un 2014. gada 9. oktobris, C (C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, 51. punkts). Skat. arī spriedumus, 2010. gada 22. decembris, *Mercredi* (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 49. punkts); 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 43. punkts), un 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 41. punkts).

36 Spriedums, 2010. gada 22. decembris (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 44. punkts).

37 Šī kritērija norāde atduras pret iebildumu, ka bērna pilsonība ir autonoma saikne, kam ir juridisks raksturs, ko Hāgas konvencijas (kas ir Briseles IIa regulas pamatā) autori tieši bija iecerējuši izslēgt par labu faktiskajam kritērijam saistībā ar bērna pastāvīgo dzīvesvietu (skat. šo secinājumu 24. zemsvītras piezīmi). Skat. Lamont, R., commentaire sous l'arrêt du 2 avril 2009, A (C-523/07, EU:C:2009:225), Common Market Law Review 47, 2010, 241. lpp. No šī skatpunkta bērna pilsonība tiek ņemta vērā tikai tad, ja tā veido norādi, kas atspoguļo bērna vides sociālo realitāti. Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 57.–60. punkts).

38 Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2009. gada 2. aprīlis, A (C-523/07, EU:C:2009:225, 39. punkts), un 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 43. punkts).

39 Skat. spriedumus, 2009. gada 2. aprīlis, A (C-523/07, EU:C:2009:225, 40. punkts); 2010. gada 22. decembris, *Mercredi* (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 50. punkts); 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 46. punkts), un 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 46. punkts).

40 Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 48. punkts), un 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 49. punkts).

41 Atbilstoši *Larousse* vārdnīcai jēdziens "zīdainis" nozīmē bērnu no neonatālā perioda beigām līdz divu gadu vecumam, savukārt jēdziens "jaundzimušais" attiecas uz bērniem, kuru vecums nepārsniedz 28 dienas. Praktisku apsvērumu labad izmantošu vārdu "zīdainis", lai aptvertu šīs abas ļoti mazu bērnu kategorijas. Prasības celšanas iesniedzējtiesā datumā pamatlietā aplūkotā mazā meitiņa bija zīdainis.

42 Spriedums, 2010. gada 22. decembris (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829).

43 Spriedums, 2010. gada 22. decembris, *Mercredi* (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 52.–54. punkts). Skat. arī spriedumu, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 45. punkts).

44 Spriedums, 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 44. punkts).

45 Skat. spriedumu, 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 45. punkts).

46 Spriedumi, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 45. punkts), un 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 45. punkts). Skat. arī spriedumu, 2010. gada 22. decembris, *Mercredi* (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 55. un 56. punkts).

integrēšanos sociālajā un ģimenes vidē[47]. No šī skatpunkta šis vecāku nodoms veido faktoru, kas, protams, ir svarīgs, bet ne vienmēr izšķirošs faktors[48]. Nozīme, kas piešķirama aspektiem saistībā ar vecāku integrāciju, ir atkarīga no bērna atkarības no saviem vecākiem pakāpes, kas mainās atkarībā no vecuma.

51. Šīs pieejas loģika visskaidrāk izpaužas tad, kad tiek aplūkota jaundzimuša bērna pastāvīgā dzīvesvieta. Ja tiktu ņemti vērā tikai objektīvi, ar integrāciju saistīti elementi, kas radušies bērna uzturēšanās laikā konkrētā vietā, nevienam jaundzimušajam, kuram pēc definīcijas nav bijis laika integrēties nevienā vietā, nebūtu pastāvīgās dzīvesvietas. No tā izrietētu, ka neviens jaundzimušais netiktu aizsargāts ar atpakaļatdošanas mehānismu, kas paredzēts 1980. gada Hāgas konvencijā un papildināts ar Briseles IIa regulu.

52. No šī izklāsta izriet, ka Tiesa ir izveidojusi tā saukto "jaukto" pieeju, saskaņā ar kuru bērna pastāvīgā dzīvesvieta tiek noteikta, pamatojoties, pirmkārt, uz objektīviem faktoriem, kuri raksturo bērna uzturēšanos noteiktā vietā, un, otrkārt, viņa vecāku uzturēšanos aptverošajiem apstākļiem, kā arī viņu nodomiem attiecībā uz bērna dzīvesvietu. Lai gan jēdziens "pastāvīgā dzīvesvieta" ir koncentrēts uz bērnu, ciktāl tas apzīmē vietu, kur faktiski atrodas viņa dzīves centrs, pati šī vieta tādā mērā, kas mainās atkarībā no bērna vecuma, ir atkarīga no vietas, kur atrodas viņa vecāku faktiskais dzīves centrs un kur viņiem ir nodoms audzināt bērnu.

53. Kā uzsvērusi Kanādas Augstākā tiesa[49], balstoties uz daudziem spriedumiem, kas ir pasludināti valstīs, kuras ir parakstījušas 1980. gada Hāgas konvenciju, jauktā pieeja, kurai tiek dota priekšroka salīdzinājumā ar pieeju, kas ir vērsta tikai uz bērna "aklimatizēšanos"[50], un pieeju, ar kuru ir piešķirta izšķiroša nozīme vecāku nodomam[51], turpmāk atbilst tendencei, kas izriet no judikatūras par šo konvenciju starptautiskā līmenī.

c) Par atziņām, kas var tikt gūtas no Tiesas judikatūras attiecībā uz to, vai fiziska klātbūtne ir vai nav nepieciešama

1) Par priekšlikumu, ka Tiesa jau ir atrisinājusi jautājumu

54. Neviens no ieinteresētajiem lietas dalībniekiem neapstrīd, ka praktiski katra konkrētā gadījuma visaptveroša vērtējuma rezultātā parasti tiek izdarīts secinājums, ka bērna dzīves faktiskais centrs – un tādējādi viņa pastāvīgā dzīvesvieta – atrodas vietā, kur viņš fiziski jau ir bijis klātesošs. Tomēr UD, Apvienotās Karalistes valdība un Čehijas Republikas valdība, pretēji XB un Komisijai, uzskata, ka noteiktos izņēmuma apstākļos šis visaptverošais vērtējums var pamatot bērna pastāvīgo dzīvesvietu valstī, kurā viņš nekad nav bijis.

47 Šajā nozīmē skat. *Supreme Court of the United Kingdom* (Apvienotās Karalistes Augstākā tiesa), Re L (*A Child*) (*Custody: Habitual Residence*) [2013] UKSC 75, 23. punkts: "it is clear that parental intent does play a part in establishing or changing the habitual residence of a child: not parental intent in relation to habitual residence as a legal concept, but parental intent in relation to the reasons for a child's leaving one country and going to stay in another".

48 Skat. spriedumus, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 47. un 50. punkts), kā arī 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 64. punkts).

49 Skat. *Cour suprême du Canada* [Kanādas Augstākā tiesa], 2018. gada 20. aprīlis, *Balev*, 2018 SCC 16, 50.–57. punkts.

50 Skat. *United States Court of Appeals, 6th Circuit* (Sestā apgabala apelācijas tiesa, Amerikas Savienotās Valstis), *Friedrich* pret *Friedrich*, 78 F.3d 1060 (1996), un *Robert* pret *Tesson*, 507 F.3d 981 (2007), kā arī *Cour d'appel de Montréal* [Monreālas apelācijas tiesa] (Kanāda), 2000. gada 8. septembris, Nr. 500-09-010031-003.

51 Skat. it īpaši *United States Court of Appeals, 9th Circuit* (Devītā apgabala apelācijas tiesa, Amerikas Savienotās Valstis), *Mozes* pret *Mozes*, 239 F 3d 1067 (2001), kā arī *United States Court of Appeals, 11th Circuit* (Vienpadsmitā apgabala apelācijas tiesa, Amerikas Savienotās Valstis), *Ruiz* pret *Tenorio*, 392 F.3d 1247 (2004).

55. Šajā ziņā iepriekš izklāstītajā Tiesas judikatūrā, kā norādījuši XB un Komisija, ir ietvertas noteiktas daļas, kuras pirmajā brīdī liecina par labu secinājumam, ka attiecībā uz bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanu dalībvalstī tiek izvirzīts priekšnosacījums, lai viņš tajā būtu fiziski atradies. Tomēr, lasot šīs daļas kontekstā, ir jābūt piesardzīgiem, pirms izdarīt šādu secinājumu.

56. Vispirms vārdu "līdztekus bērna fiziskajai klātbūtnei"[52] atkārtota izmantošana pirms pārējo atbilstošo faktoru norādīšanas varētu likt domāt, ka šis parametrs ir nepieciešama sastāvdaļa, lai konstatētu bērna pastāvīgo dzīvesvietu. Tomēr Tiesa, ņemot vērā tajā iesniegto lietu faktu izkārtojumu, nekad nav konkrēti izvērtējusi jautājumu par to, vai fiziska klātbūtne ir vai nav nepieciešama. Kā apgalvojušas UD un Apvienotās Karalistes valdība, vienīgā atziņa, kas var tikt gūta no šo vārdu izmantošanas, ir tā, ka ar fizisku klātbūtni *nav pietiekami*, lai pamatotu bērna pastāvīgo dzīvesvietu. No tā nevar tikt izdarīts secinājums, ka šis elements ir *nepieciešams* šim mērķim.

57. Tāpat pārliecinoša nav sprieduma W un V[53] daļa, kurā noteikts, ka "bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšana konkrētā dalībvalstī jebkurā gadījumā prasa, lai bērns fiziski atrastos šajā dalībvalstī". Šis fragments ir jāsaprot atbilstoši lietas, kurā tika taisīts šis spriedums, faktiskajiem apstākļiem. Viens no vecākiem apgalvoja, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta bija Lietuvā, lai gan bērna pilsonība bija vienīgā bērna saikne ar šo dalībvalsti. Tādējādi Tiesa ir norādījusi, ka tikai ar kādas dalībvalsts pilsonību nevar kompensēt jebkādu konkrētu saikņu ar šo dalībvalsti, kurā bērns pat nav "spēris kāju", neesamību[54]. Tiesai netika iesniegts jautājums par to, vai tad, ja šādas saiknes pastāv, tās noteiktos gadījumos var kompensēt fiziskas klātbūtnes attiecīgajā dalībvalstī neesamību.

58. Visbeidzot arī spriedumā OL[55] netiek atbalstīts XB un Komisijas izvirzītais apgalvojums. Lieta, kurā tas tika pasludināts, bija saistīta ar bērnu, kura māte ir Grieķijas pilsone un tēvs ir Itālijas pilsonis, kuri pirms bērna dzimšanas abi dzīvoja Itālijā. Atbilstoši tēva teiktajam viņi bija vienojušies par bērna dzimšanu Grieķijā, ņemot vērā, ka pēc tam bērns un māte atgriezīšoties uz dzīvi Itālijā, kas ir nodoms, ko māte esot atteikusies izpildīt. Grieķijas tiesā tēvs apgalvoja, ka māte esot nelikumīgi aizturējusi bērnu dalībvalstī (Grieķija), kas nav tā, kurā viņam bija pastāvīgā dzīvesvieta tieši pirms viņa aizturēšanas (Itālija) Briseles IIa regulas 11. panta 1. punkta izpratnē. Līdz ar to šai tiesai bija jāizvērtē, vai atbilstošajā brīdī bērna pastāvīgā dzīvesvieta bija Itālijā, lai gan viņš tajā nekad nebija bijis.

59. Šajā kontekstā minētā tiesa jautāja Tiesai, vai bērna fiziska klātbūtne dalībvalstī visos gadījumos ir priekšnoteikums, lai tajā noteiktu viņa pastāvīgo dzīvesvietu. Ja Tiesa būtu uzskatījusi, ka agrākajā judikatūrā jau ir sniegta apstiprinoša atbilde uz šo jautājumu, tā būtu varējusi to tikai norādīt valsts tiesai – kas tai būtu ļāvis viegli atrisināt tajā izskatāmo strīdu. Turklāt ģenerāladvokāts N. Vāls [*N. Wahl*] bija ierosinājis Tiesai, tostarp pamatojoties uz spriedumu W un V[56], pieņemt šādu nostāju[57].

60. Tomēr Tiesa pārformulēja prejudiciālo jautājumu tādējādi, lai izvairītos no tā vispārīgas un abstraktas izskatīšanas, vienlaikus lietderīgi palīdzot attiecīgajai tiesai atrisināt tai iesniegto lietu[58]. Tiesa konkrēti pievērsusies situācijai, kura tika aplūkota minētajā lietā un kurā bērns bija dzimis un nepārtraukti kopā ar savu māti vairākus mēnešus atbilstoši savu vecāku kopējai gribai uzturējies ārpus

52 Skat. šo secinājumu 47. punktu.

53 Spriedums, 2017. gada 15. februāris (C-499/15, EU:C:2017:118, 61. punkts).

54 Šajā nozīmē skat. šo secinājumu 37. zemsvītras piezīmi.

55 Spriedums, 2017. gada 8. jūnijs (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436).

56 Spriedums, 2017. gada 15. februāris (C-499/15, EU:C:2017:118).

57 Secinājumi lietā OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:375, 57. un 61. punkts). 81.–83. punktā ģenerāladvokāts N. Vāls tomēr ievieš nianses savā nostājā, uzskatot, ka nevar tikt izslēgta iespēja atkāpties no fiziskas klātbūtnes kritērija izņēmuma apstākļos, ja vien pastāv konkrēta saikne ar dalībvalsti, kurā bērns nekad nav bijis. Šādai saiknei bērna interešu dēļ būtu jābalstās uz "stiprām un reālām norādēm", kas varētu būt dominējošas salīdzinājumā ar fizisku klātbūtni.

58 Spriedums, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 35. punkts).

dalībvalsts, kur šiem vecākiem bija pastāvīgā dzīvesvieta pirms viņa dzimšanas. Tā izvērtēja, vai šādā situācijā vecāku sākotnējais nodoms attiecībā uz mātes un bērna kopīgu atgriešanos šajā dalībvalstī ir izšķirošais faktors, lai uzskatītu, ka bērnam tur ir viņa pastāvīgā dzīvesvieta neatkarīgi no tā, ka viņš fiziski nekad nav bijis šajā dalībvalstī.

61. Atbildot uz tādējādi pārformulēto jautājumu, Tiesa, pirmkārt, tikai atteicās nostiprināt vispārēju noteikumu, saskaņā ar kuru personu, kam ir vecāku atbildība, kopīgs nodoms attiecībā uz bērna atgriešanos dalībvalstī ir dominējošs un automātiski ir pārāks par bērna fizisku klātbūtni kādā citā dalībvalstī. Tāpat nepastāvot absolūts noteikums, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta noteikti izriet no viņa vecāku dzīvesvietas un to vienpusēji nevar mainīt viens no vecākiem, kuriem ir vecāku atbildība, pretēji otra vecāka gribai [59].

62. Otrkārt, Tiesa izvērtēja, vai apstākļi, kurus tai iesniegusi valsts tiesa, ļāva uzskatīt, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta bija dalībvalstī, kurā viņa vecāki sākotnēji bija nodomājuši dzīvot kopā ar viņu (Itālija), – uzdevums, ko Tiesa būtu varējusi uzskatīt par lieku, ja tai būtu bijis skaidrs, ka ar bērna fiziskas klātbūtnes neesamību Itālijā būtu pietiekami, lai izslēgtu, ka viņš tur dzīvo pastāvīgi. Šī vērtējuma beigās Tiesa secināja, ka bērns nevar dzīvot šajā dalībvalstī, jo viņš vairākus mēnešus bija uzturējies Grieķijā un tur bija piedzimis atbilstoši savu vecāku kopīgajai gribai [60]. Tā nekādi neizslēdza, ka citos apstākļos, it īpaši tad, ja dzimšanas vieta neatspoguļotu vecāku kopīgo gribu, valsts tiesai būtu jākonstatē, ka, ņemot vērā visus atbilstošos faktorus, bērna dzīves faktiskais centrs atrodas dalībvalstī, kurā viņš nekad nav uzturējies.

2) Par tādas pieejas izvēli, kas vislabāk ir savienojama ar judikatūru un Briseles IIa regulas 8. panta 1. punkta mērķiem

63. Tā kā Tiesa tātad vēl nav risinājusi jautājumu par to, vai fiziska klātbūtne dalībvalstī ir vai nav nepieciešama, lai tajā konstatētu bērna pastāvīgo dzīvesvietu, ir jāizvērtē, vai faktiskā pieeja, kas pieņemta judikatūrā, ņemot vērā likumdevēja norādīto tuvuma kritēriju, labāk atbilst vienam vai otram no risinājumiem, ko ir piedāvājuši ieinteresētie lietas dalībnieki.

64. UD, Apvienotās Karalistes valdība un Čehijas Republikas valdība uzskata, ka jēdziena "bērna pastāvīgā dzīvesvieta" faktiskais raksturs neatbilstot tāda noteikuma piemērošanai, saskaņā ar kuru fiziska klātbūtne dalībvalstī ir *sine qua non* nosacījums, lai tajā pamatotu bērna pastāvīgo dzīvesvietu, neatkarīgi no citu atbilstošo apstākļu pārbaudes. Šie pēdējie minētie it īpaši uzsver faktoru saistībā ar vecāka, kurš faktiski īsteno aizgādību pār mazu bērnu, integrācijas nozīmi. XB un Komisija, gluži pretēji, uzskata, ka, tā kā bērns pēc definīcijas nevar tikt integrēts vietā, kurā viņš nekad nav bijis, viņa pastāvīgās dzīvesvietas noteikšana šādā vietā būtu fikcija, kas nebūtu saderīga ar attiecīgā jēdziena faktisko raksturu.

65. Pirmā no šīm nostājām, manuprāt, ir vairāk saderīga ar Tiesas izmantoto faktisko pieeju. Fiziskas klātbūtnes neesamības noteikšana par izslēdzošu kritēriju izraisītu to, ka tiktu radīta pakārtota juridiskā pārbaude, jo tad, ja priekšnosacījums par bērna fizisku klātbūtni netiktu izpildīts, nevienu no pārējiem atbilstošajiem faktoriem nevarētu izvērtēt. Šāda vispārēja un abstrakta noteikuma dēļ zustu elastība, kas ļauj materializēt tuvuma kritēriju bērna prioritārajās interesēs. Proti, kā izriet no iepriekš izklāstītās judikatūras, šis kritērijs atspoguļo bērna tuvumu sociālajai un ģimenes videi, kas izveidota noteiktā vietā, nevis tikai bērna ģeogrāfisko tuvumu noteiktai vietai.

59 Spriedums, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 50. un nākamie punkti).

60 Spriedums, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 49. un 50. punkts).

66. Elastīga pieeja izrādās nepieciešama, it īpaši, lai izskatītu specifiskus zīdaiņu gadījumus, kuri ir dzimuši un uzturas valstī, kas nav tā, kur viņa vecākiem ģimenes un sociālo saikņu dēļ ir viņu dzīves faktiskais centrs. Šajā ziņā atgādināšu, ka Tiesa ir atzinusi, ka, tā kā pēc definīcijas zīdaiņi nav varējuši neatkarīgi no saviem vecākiem attīstīt faktiskas saiknes nevienā vietā, zīdaiņu dzīves faktiskais centrs praktiski ir atkarīgs no viņa vecāku dzīves centra [61]. Manuprāt, šīs sociālās un ģimenes realitātes neņemšana vērā radītu pārāk mākslīgus rezultātus pretstatā fakta atzīšanai, ka izņēmuma situācijās zīdaiņa pastāvīgā dzīvesvieta var būt vietā, kur viņš fiziski nekad nav bijis.

67. Līdz ar to zīdaiņa pastāvīgās dzīvesvietas noteikšana nozīmē to, ka tiek ņemti vērā ne tikai objektīvi parametri, kas aptver zīdaiņa uzturēšanos valstī, kurā viņš atrodas, bet arī norādes par vecāka vai vecāku, no kuriem viņš ir atkarīgs, integrāciju sociālajā un ģimenes vidē citā valstī. Šādā kontekstā apstākļiem, kas bijuši pamatā zīdaiņa un vecāka vai vecāku, no kuriem viņš ir atkarīgs, klātbūtnei pirmajā valstī – un attiecīgi viņu neesamībai otrajā valstī – bērna dzimšanas laikā un viņa īsās esamības laikā ir īpaša nozīme.

68. Manuprāt, ja tādu uz vecāka vai vecāku, no kuriem bērns ir atkarīgs, gribu neattiecināmu apstākļu dēļ kā neparedzēti apstākļi vai nepārvarama vara zīdainis ir piedzimis un uzturas ārpus valsts, kurā ģimenes vienība, pie kuras viņš pieder un kuru ir nodibinājis šis vecāks vai šie vecāki, kā arī kura attiecīgā gadījumā ietver citus locekļus, ir iedzīvojusies stabili un regulāri, zīdaiņa pastāvīgā dzīvesvieta ir šajā valstī. Tādējādi zīdaiņa dzīves centrs faktiski atrodas tur, kur viņu ir paredzēts integrēt šajā ģimenes vienībā un kur viņam būtu bijis jāatrodas, ja šādi ārējie apstākļi nepastāvētu.

69. Piemērā, kura pamatā ir piemēri, ko izklāstījusi *Supreme Court of the United Kingdom* (Apvienotās Karalistes Augstākā tiesa) lietā A pret A (*Children: Habitual Residence*) [62], kā arī Apvienotās Karalistes valdības un Čehijas valdības apsvērumos ir atspoguļots manis teiktais. Iedomāsimies, ka pāris, kurš stabili un regulāri dzīvo Vācijā, dodas brīvdienās uz Franciju, kur māte ir spiesta priekšlaicīgi dzemdēt. Vai būtu jāuzskata, ka uzreiz pēc viņa piedzimšanas bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir tur, kur dzīvo viņa vecāki (un attiecīgā gadījumā viņa vecākie brāļi un māsas), kur viņam ir paredzēts uzturēties un kur viņa šūpulis, iespējams, jau viņu gaida (proti, Vācijā), vai arī, pirms viņš nav devies uz Vāciju, bērnam nav pastāvīgās dzīvesvietas [63]?

70. Manuprāt, nav šaubu, ka secinājums, saskaņā ar kuru bērna pastāvīgā dzīvesvieta uzreiz pēc viņa dzimšanas ir Vācijā, precīzāk atspoguļotu bērna integrācijas sociālajā un ģimenes vidē realitāti [64].

71. Šie apsvērumi ir sniegti, protams, neskarot iespēju, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta tiek pārvietota, jo ir pagājis laiks un ir mainījušies objektīvie apstākļi. Tādējādi, lai gan bērna, kurš ārkārtas apstākļos ir piedzimis ārpus valsts, kurā apmetusies uz dzīvi ģimenes vienība, pie kuras viņš pieder, pastāvīgā dzīvesvieta ir šajā valstī, šis secinājums ir spēkā tikai tik ilgi, kamēr bērna uzturēšanās ilgums viņa dzimšanas valstī un no tā izrietošās kultūras un sociālās saiknes nepārvieto kursoru par labu konstatējumam, ka bērns tajā faktiski ir ieguvis savas dzīves centru. Paejot laikam, bērna saikņu ar valsti, kurā bija paredzēts viņu integrēt sociālajā un ģimenes vidē, realitāte izbālē, līdz kļūst tikai par fikciju.

61 Skat. šo secinājumu 49. un 50. punktu.

62 [2013] UKSC 60, 42. punkts

63 Trešā pieeja, saskaņā ar kuru bērna pastāvīgā dzīvesvieta būtu Francijā tikai tāpēc, ka viņš tajā atrodas kopš savas dzimšanas, šķiet, uzreiz ir jāizslēdz, jo šai nejaušajai klātbūtnei nevar būt stabils un regulārs raksturs, kas vajadzīgs, lai noteiktu bērna pastāvīgo dzīvesvietu.

64 Pretēji tam, ko iesaka ģenerāladvokāts N. Vāls secinājumos lietā OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:375, 85. punkts), ar manis piedāvāto pieeju nekādi netiek atzīts ne tas, ka bērnam jau varētu būt pastāvīgā dzīvesvieta pirms viņa dzimšanas, ne attiecīgi tas, ka uz vēl nepiedzimušu bērnu varētu attiekties Briseles IIa regulas piemērošanas joma. Šī pieeja tikai atspoguļo sociālo realitāti, ka zīdaini nevar integrēt sociālajā un ģimenes vidē, kas būtu autonoma un nošķirta no to personu vides, kuras viņu aprūpē ikdienā.

72. Būtu jāpiebilst, ka ar izpratni, kuru es iesaku, netiek apšaubīts fakts, ka *lielākajā daļā gadījumu* bērna pastāvīgā dzīvesvieta atbilst vietai, kurā viņš fiziski ir bijis. Tā nozīmē vienīgi to, ka bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanai ir jāatspoguļo viņa integrācijas sociālajā un ģimenes vidē realitāte, un šajā ziņā tā nav jāierobežo ar stingriem juridiskiem noteikumiem. Īpašās situācijās saistībā ar zīdaiņiem katra konkrētā gadījuma apstākļu kopuma vērtējums var likt uzskatīt, ka bērna dzīves centrs faktiski atrodas valstī, kurā viņš nekad nav bijis.

73. Daži *Supreme Court of the United Kingdom* (Apvienotās Karalistes Augstākā tiesa) tiesneši ir izklāstījuši pārdomas, kuras ir ļoti skaidrojošas šajā ziņā. Viņi vairākkārt ir norādījuši, ka, lai gan faktoru, kuri ļauj noteikt bērna pastāvīgo dzīvesvietu, izsvēršana nevar tikt noteikta tiesību normās, tomēr tā var lietderīgi tikt ierobežota ar noteiktiem "faktu vispārinājumiem". Citiem vārdiem, atsevišķi priekšlikumi vispārēji, lai gan ne nemainīgi, izrādās atbilstoši faktiskajai situācijai, kādā atrodas bērns [65].

74. Tā tas ir arī saistībā ar priekšlikumu, ka zīdaiņa pastāvīgā dzīvesvieta izriet no vecāka vai vecāku, no kuriem viņš ir atkarīgs, dzīvesvietas [66], tieši tāpat kā saistībā ar priekšlikumu, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta nozīmē zināmu fizisku klātbūtni attiecīgajā valstī [67]. Fakts, ka šie abi priekšlikumi varētu nonākt konfliktā (kā liecina iepriekš minētais piemērs), pierāda neiespējamību tos noteikt kā absolūtus juridiskus noteikumus.

75. Manuprāt, šo secinājumu neliek apšaubīt apsvērumi, kuri saistīti ar paredzamības, tiesiskās drošības un risinājumu vienveidības Savienībā prasībām.

76. Vispirms netiešo pierādījumu metode, kas pieņemta pastāvīgajā judikatūrā kopš sprieduma A [68], kā izrietoša no novērtējuma brīvības, kas ir piešķirta valsts tiesām, noteikti ir saistīta ar zināmu neviendabīguma risku attiecībā uz risinājumiem, kurus ir pieņēmušas dažādas tiesas salīdzināmos gadījumos [69]. Šī "maksājamā cena" parasti tiek akceptēta elastības vārdā, kas ir nepieciešama, lai bērna prioritārās interesēs konkretizētu tuvuma viņa ģimenes un sociālajai videi kritēriju. Nespēju iedomāties, kālab konkrētie tādu zīdaiņu gadījumi, kuri ir dzimuši un uzturas citā valstī, kas nav tā, kur faktiski atrodas viņa vecāku dzīves centrs – vienīgie scenāriji, kuros praktiski ir iespējams, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir dalībvalstī, kurā viņš nekad nav bijis, – pretēji visiem citiem iespējamiem gadījumiem būtu jāizskata neelastīgi.

77. Turpinot jānorāda, ka mani nepārliecina Komisijas argumentācija, ka elastīga pieeja neesot nepieciešama šāda veida situācijās, ja bērns atrodas kādā dalībvalstī. Komisija norāda, ka, nepastāvot pastāvīgajai dzīvesvietai, Briseles IIa regulas 13. pantā ir paredzēts pakārtots jurisdikcijas pamats, pamatojoties uz bērna klātbūtni. Tomēr norādīšu, ka šim jurisdikcijas pamatam, iekļaujot tikai tuvuma kritērija ģeogrāfisko dimensiju, nepiemīt nekāda stabilitātes pazīme – tādēļ tam ir pakārtots raksturs [70]. Tādējādi minētās regulas 13. panta piemērošana attiecas uz izņēmuma gadījumiem, kuros noteikt bērna

65 Skat. A pret A (*Children: Habitual Residence*), [2013] UKSC 60, 44. punkts (vairākuma vērtējums) un 73.–75. punkts, kā arī 83. un 84. punkts (atsevišķais viedoklis). Skat. arī Re L (*A Child*) (*Custody: Habitual Residence*) [2013] UKSC 75, 21. punkts.

66 Skat. spriedumu, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 50. punkts) un Re L (*A Child*) (*Custody: Habitual Residence*) [2013] UKSC 75, 21. punkts: "the proposition […] that a young child in the sole lawful custody of his mother will necessarily have the same habitual residence as she does, is to be regarded as a helpful generalisation of fact, which will usually but not invariably be true, rather than a proposition of law". Skat. arī *Supreme Court of the United States* (Amerikas Savienoto Valstu Augstākā tiesa), *Delvoye* pret *Lee*, 2003 U. S. LEXIS 7737: "There is general agreement on a theoretical level that because of the factual basis of the concept there is no place for habitual residence of dependence. However, in practice it is often not possible to make a distinction between the habitual residence of a child and that of its custodian".

67 Šajā nozīmē skat. lorda Hjūza atsevišķo viedokli lietā A pret A (*Children: Habitual Residence*), [2013] UKSC 60, 92. punkts.

68 Spriedums, 2009. gada 2. aprīlis (C-523/07, EU:C:2009:225).

69 Tomēr Briseles IIa regulas 19. panta 2. punkts ļauj izvairīties no jurisdikcijas kolīzijām. Šajā tiesību normā ir paredzēts, ka, "ja prasības, kas attiecas uz vecāku atbildību par vienu bērnu un kas balstītas uz tā paša pamata, starp tām pašām pusēm ir iesniegtas dažādu dalībvalstu tiesās, tiesai, kurā prasība iesniegta kā otrajā, pēc savas iniciatīvas ir jāaptur tiesvedība, līdz tiek noteikta tās tiesas piekritība, kurā pirmajā iesniegta prasība".

70 Šajā nozīmē skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumus lietā A (C-523/07, EU:C:2009:39, 20. un 21. punkts).

pastāvīgo dzīvesvietu izrādās neiespējami[71]. Turklāt, kā uzsvērusi Apvienotās Karalistes valdība, šai problemātikai ir vēl fundamentālāka praktiskā nozīme saistībā ar atpakaļatdošanas procedūru. Proti, ja saistībā ar iepriekš minēto piemēru viens no vecākiem atteiktos atgriezties Vācijā kopā ar jaundzimušo, šo procedūru varētu uzsākt tikai tad, ja tiktu uzskatīts, ka tajā ir šī pēdējā minētā pastāvīgā dzīvesvieta.

78. Visbeidzot es šaubos, ka noteikums, saskaņā ar kuru bērna dzīvesvieta noteikti ietver fiziskas klātbūtnes elementu, katrā ziņa rada reālu labumu tiesiskās drošības aspektā. Bērna, kurš ir dzimis Francijā nepārvaramas varas dēļ, vecāki, kuri dzīvo Vācijā, varētu likumīgi sagaidīt, ka Vācijas tiesas lemj par jebkuru strīdu saistībā ar vecāku atbildību. No šo pēdējo minēto viedokļa, noteikums, ar kuru šīm tiesām ir noteikts pienākums atteikties no savas jurisdikcijas, pamatojoties tikai uz to, ka bērns vēl neatrodas Vācijā neparedzēta un piespiedu notikuma dēļ, radītu tiesisko nedrošību[72].

79. Ņemot vērā visu iepriekš minēto, kritērijam par fizisku klātbūtni automātiski nevar tikt piešķirta izšķiroša nozīme, neizskatot katras lietas īpatnības. Tādējādi bērna fiziska klātbūtne dalībvalstī nav priekšnoteikums, lai uzskatītu, ka tur ir viņa pastāvīgā dzīvesvieta Briseles IIa regulas 8. panta 1. punkta izpratnē.

3. Par spiediena ietekmi, lai noteiktu bērna pastāvīgo dzīvesvietu (otrais jautājums)

a) Ievada apsvērumi

80. Ar otro jautājumu iesniedzējtiesa jautā Tiesai par ietekmi, kāda, lai noteiktu, vai bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir dalībvalstī, lai gan tajā viņš fiziski nekad nav bijis, ir faktam, ka atbilstoši mātes apgalvojumiem tēvs viņu ar viltu ir pamudinājis doties uz trešo valsti un pēc tam tur viņu prettiesiski ir aizturējis tādējādi, ka viņa ir bijusi spiesta tur dzemdēt. Šī tiesa piebilst, ka šī situācija var ietvert mātes un bērna pamattiesību pārkāpumu atbilstoši ECPAK 3. un 5. pantam, kuru saturs ir pārņemts Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā – "Harta") 4. un 6. pantā.

81. Ar šo jautājumu Tiesa tiek aicināta precizēt nozīmi, kāda ir apstāklim, ka mātes un bērna atrašanās Bangladešā tiesvedības ierosināšanas brīdī – un simetriski viņu neesamība Apvienotās Karalistes teritorijā – esot izrietējusi vienīgi no tēva izdarītā spiediena. No lēmuma par prejudiciālu jautājumu uzdošanu izriet, ka UD būtībā apgalvo, ka viņas sākotnējais nodoms, par kuru viņa domājusi, ka tam piekrīt XB (kuram ar UD ir kopīga vecāku atbildība) viņu došanās uz Bangladešu brīdī, bija dzemdēt un uzturēties kopā ar bērnu Apvienotajā Karalistē[73]. Tomēr XB piespiedu darbības esot liegušas šim nodomam īstenoties.

82. Diemžēl nešķiet, ka šāds faktu izkārtojums būtu tikai ārkārtējs un izolēts gadījums. Kā uzsvērusi Apvienotās Karalistes valdība, tā ir parādība, kas jau ir pamanīta un turklāt apspriesta Apvienotās Karalistes tiesās citās lietās[74].

71 Spriedums, 2009. gada 2. aprīlis, A (C-523/07, EU:C:2009:225, 43. punkts). Briseles IIa regulas 13. pantā tostarp ir paredzēti noteikti izņēmuma pārcelšanās gadījumi, kuros pārejas posmā bērns ir zaudējis savu pastāvīgo dzīvesvietu līdzšinējā valstī, bet jaunās dzīvesvietas valstī dzīvesvietu vēl nav ieguvis. Skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumus lietā A (C-523/07, EU:C:2009:39, 45. punkts), kā arī Komisijas Prakses rokasgrāmatu par Briseles IIa regulas piemērošanu (pieejama tīmekļvietnē https://publications.europa.eu/fr/publication-detail/-/publication/f7d39509-3f10-4ae2-b993-53ac6b9f93ed/language-lv, 29. lpp.).

72 Turklāt šāda veida situācijās ar šādu noteikumu tiesai tiktu atņemta iespēja izdarīt vienkāršu secinājumu par bērna pastāvīgo dzīvesvietu saistībā ar visiem citiem atbilstošajiem apstākļiem.

73 Protams, var šaubīties par to, ka māte negatavojās dzemdēt Bangladešā, jo viņa bija devusies uz šo valsti grūtniecības stāvoklī, kas pārsniedza septīto mēnesi. Tomēr, tā kā iesniedzējtiesa apgalvo, ka tai ir jānosaka sava jurisdikcija, pamatojoties uz mātes apgalvojumu, ka tēvs viņu ir piespiedis dzemdēt Bangladešā, es balstīšu savu analīzi uz šo pieņēmumu.

74 Skat. *Supreme Court of the United Kingdom* (Apvienotās Karalistes Augstākā tiesa), A pret A (*Children*), [2013] UKSC 60, kā arī *High Court of Justice (England & Wales), Family Division* (Augstā tiesa (Anglija un Velsa), Ģimenes lietu departaments), B pret H (*Habitual Residence: Wardship*) [2002] 1 FLR 388.

83. No sākuma es centīšos novērtēt, kādā mērā iepriekš minēto piespiedu darbību dimensija ir jāņem vērā, piemērojot principus, kuri izriet no esošās judikatūras (b) sadaļa). Pēc tam tiks aplūkots jautājums, vai tādā situācijā kā pamatlietā aplūkota bērna interešu prioritāte un Hartā minētās pamattiesības liek piemērot citus principus (c) sadaļa).

b) Par esošajā judikatūrā noteikto principu piemērošanu

84. Atbilstoši Tiesas nostiprinātajai faktiskajai pieejai apstāklis, ka māte ir dzemdējusi savu bērnu trešajā valstī un tur palikusi kopā ar viņu tikai tēva izdarītā spiediena dēļ, manuprāt, ir atbilstošs elements, lai novērtētu bērna saiknes gan ar trešo valsti, kurā viņš faktiski uzturas, gan ar dalībvalsti, kurā viņš būtu dzimis un būtu dzīvojis, nepastāvot šādam spiedienam [75].

85. Pirmkārt, šis apstāklis ietilpst mātes un bērna "uzturēšanās apstākļos un iemeslos" šajā trešajā valstī judikatūras izpratnē [76]. Šajā gadījumā tas varētu ietvert norādi par to, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta nav Bangladešā, lai gan bērnam, apstākļu spiestam, visi atbalsta punkti ir šajā valstī, kurā viņš dzīvo kopš savas dzimšanas un ar kuru viņu saista viņa ģeogrāfiskā un kultūras izcelsme.

86. Šī bērna vidi, ņemot vērā viņa ļoti mazo vecumu, galvenokārt nosaka tās personas vai to personu vide, no kurām viņš ir atkarīgs – proti, visticamāk un pamatojoties uz lēmumā par prejudiciālu jautājumu uzdošanu izklāstītajiem faktiem, viņa mātes vide (jo viņa tēvs ir atgriezies Apvienotajā Karalistē). Saskaņā ar UD apgalvojumiem XB piespiedu darbības esot liegušas izlemt, kur dzīvot kopā ar zīdaini, un esot piespiedušas viņu palikt ciematā, kur vietējā sabiedrība viņu esot stigmatizējusi un kur viņai esot liegta primārā aprūpe, kā arī ienākumi. Tomēr šaubos, ka mātes un bērna uzturēšanās trešajā valstī piespiedu kārtā un uz laiku ir pietiekami stabila un regulāra, lai bērnam tur būtu pastāvīgā dzīvesvieta. Vai var reāli runāt par integrāciju sociālajā un ģimenes vidē, ja zīdaiņa saiknes ar šo trešo valsti ir varējušas izveidoties tikai tādas situācijas dēļ, kas izriet no viņa tēva izdarītā spiediena [77]?

87. Šie apsvērumi joprojām ir būtiski, lai gan UD izcelsmes valsts ir Bangladeša un tur viņa uzturas ciematā, kur dzīvo viņas ģimene. Proti, vecāka, kurš īsteno aizgādību pār bērnu, ģeogrāfiskā un ģimenes izcelsme – tāpat kā bērna kultūras un ģimenes saites, kas no tās izriet, – ir tikai viens no faktoriem, kuri var tikt ņemti vērā katra atsevišķā gadījuma īpašo apstākļu visaptverošā analīzē [78]. Šis faktors nevar aizēnot citus objektīvus apstākļus, piemēram, faktu, ka māte kopā ar savu meitu esot aizturētas Bangladešā piespiedu kārtā.

88. To paturot prātā, otrkārt, ar apsvērumu, ka, nepastāvot tēva piespiedu darbībām, bērns būtu piedzimis attiecīgajā dalībvalstī un pēc savas dzimšanas tur būtu uzturējies, nepietiek, lai pamatotu bērna pastāvīgo dzīvesvietu šajā dalībvalstī. Atbilstoši Tiesas judikatūrai pat ar šādu fizisku klātbūtni nebūtu pietiekami šim nolūkam. Vēl būtu vajadzīgs, lai faktiskās saiknes starp bērnu un minētās dalībvalsts teritoriju ļautu uzskatīt, ka bērnam tajā faktiski ir viņa dzīves centrs.

75 Kā izriet no lēmuma par prejudiciālu jautājumu uzdošanu, valsts tiesai ir nācies spriest par savu jurisdikciju, pamatojoties uz noteiktiem faktiem, kurus ir apgalvojusi māte un kuri vēl nav pierādīti (skat. šo secinājumu 17. un 31. punktu). Šādos apstākļos turpmāko apsvērumu mērķis ir palīdzēt šai tiesai noteikt bērna pastāvīgo dzīvesvietu faktu izkārtojumā, kurš atbilst šai faktu versijai, neskarot šīs tiesas faktu vērtējumu pēc būtības.

76 Skat. šo secinājumu 48. punktu.

77 Tādā pašā veidā noteiktas Amerikas Savienoto Valstu tiesas ir ņēmušas vērā piespiedu darbības, kuras ir īstenotas pret bērna māti, lai noteiktu bērna pastāvīgo dzīvesvietu. Tādējādi *District Court of Utah* (Jūtas štata apgabaltiesa, Amerikas Savienotās Valstis) ir nospriedusi, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta nebija Vācijā, lai gan viņš tur uzturējās, jo tēvs, īstenojot verbālu, emocionālu un fizisku vardarbību, bija liedzis mātei un bērnam atstāt šo valsti (*Re Ponath*, 829 F. Supp. 363 (1993)). *District Court of Washington* (Vašingtonas štata apgabaltiesa, Amerikas Savienotās Valstis) ir uzskatījusi, ka attiecīgās bērnu mātes pastāvīgā dzīvesvieta nebija Grieķijā, kur viņa kopā ar bērniem dzīvojusi sociāli izolēti un zaudējusi autonomiju, nezinot ne kultūras normas, ne valodu, būdama ar ierobežotu piekļuvi finanšu resursiem un vienlaikus ciešot no tēva īstenotajiem vardarbības aktiem (*Tsarbopoulos* pret *Tsarbopoulos*, 176 F. Supp. 2d 1045, (2001)). *District Court of Minnesota* (Minesotas štata apgabaltiesa, Amerikas Savienotās Valstis) ir ņēmusi vērā apstākli, ka tēvs bija liedzis mātei atstāt Izraēlas teritoriju, kuras pilsoņi viņi abi bija un kurā māte kopā ar tēvu un bērniem bija pavadījusi 11 mēnešus, lai izslēgtu, ka šo bērnu pastāvīgā dzīvesvieta bija šajā valstī (*Silverman* pret *Silverman*, 2002 U. S. Dist. LEXIS 8313).

78 Skat. spriedumu, 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 52.–58. punkts).

89. Kā esmu izklāstījis iepriekš [79], zīdainis, kurš ietilpst ģimenes vienībā, kuras locekļu faktiskais dzīves centrs atrodas kādā dalībvalstī, pastāvīgi dzīvo šajā dalībvalstī, pat ja viņš tajā nav dzimis un tajā vēl nav bijis uz vecāka vai vecāku, no kuriem viņš ir atkarīgs, gribu neattiecināmu apstākļu dēļ. Iesniedzējtiesai būs jāizvērtē, ņemot vērā visus atbilstošos apstākļus, vai uz pamatlietā aplūkoto situāciju attiecas šāds gadījums. Turpmāk izklāstītie apsvērumi tai palīdzēs īstenot šo pārbaudi.

90. Pirmkārt, *elementiem, kuri raksturo mātes uzturēšanos Apvienotajā Karalistē*, un sociālās un ģimenes saiknes, kas viņai tajā ir, būs pievēršama īpaša uzmanība. Proti, bērna dzīves centrs tur var atrasties tikai tad, ja viņa māte, no kuras viņš ir atkarīgs, pati tur ir integrējusies sociālajā un ģimenes vidē. Šajā ziņā it īpaši būs jāņem vērā UD uzturēšanās ilgums Apvienotajā Karalistē, laikposms, ko ietver laulātās vīza, viņas valodu zināšanas, kā arī viņas iespējamās sociālās un kultūras saiknes šajā dalībvalstī.

91. Šajā kontekstā rodas jautājums, kādā mērā būtu jāņem vērā UD *nodoms*, par kuru atbilstoši viņas teiktajam viņa domājusi, ka tam piekrīt XB viņu došanās uz Bangladešu brīdī, attiecībā uz bērna uzturēšanos Apvienotajā Karalistē pēc viņa piedzimšanas. Šajā ziņā atgādinu, ka vecāku nodoms attiecībā uz bērna uzturēšanās vietu nav obligāti pārāks par faktiskajām saiknēm starp bērnu un kādu citu vietu [80]. Nozīme, kas jāpiešķir šim faktoram, ir atkarīga no katras lietas individuālajiem apstākļiem.

92. Manuprāt, ja, lai gan ir vecāku – vai tikai viena vecāka, kurš vēlas īstenot aizgādību pār bērnu, [81] – sākotnējais nodoms apmesties uz dzīvi kopā ar bērnu noteiktā vietā, šis bērns piedzimst un uzturas citā vietā pretēji vecāka, no kura viņš ir atkarīgs, gribai, nodoma elementam var būt īpaša nozīme. Tas tā ir tad, ja šādā situācijā objektīvie elementi, kuri ir saistīti ar bērna un šī vecāka uzturēšanos valstī, kur viņi atrodas, ir neatbilstošas norādes par vietu, kurā šie pēdējie minētie reāli ir integrējušies ģimenes un sociālajā vidē. Tad nodoms attiecībā uz bērna dzīvesvietu konkrētā valstī, ja vien tas izpaužas konkrētos apstākļos, ir faktors, kas var būt pārāks par šiem objektīvajiem elementiem, pamatojot vecāka, no kura bērns ir atkarīgs, integrāciju šajā valstī, lai gan viņš tajā neatrodas kopš bērna piedzimšanas.

93. Iespējamās norādes par to, ka vecāki vai tikai māte pirms došanās uz Bangladešu būtu veikusi pasākumus, lai dzemdētu bērnu Apvienotajā Karalistē, izmitinātu viņu pastāvīgā mājoklī šajā dalībvalstī un aprūpētu viņu ikdienā, tādējādi būtu īpaši jāņem vērā, lai noteiktu bērna pastāvīgo dzīvesvietu.

94. Otrkārt, attiecībā uz apstākļiem, kuri ir saistīti ar *tēva integrāciju* attiecīgajā dalībvalstī, no judikatūras izriet, ka vecāks, kurš faktiski neīsteno aizgādību pār bērnu (pat ja viņš ir persona, kurai ir vecāku atbildība), pieder pie viņa ģimenes vides tikai tad, ja bērnam joprojām ir regulāri kontakti ar viņu [82]. Taču gadījumā, kad tēvs atgriežas šajā dalībvalstī un liedz mātei tajā atgriezties kopā ar bērnu, šādi kontakti vairs netiek uzturēti. Tēva uzturēšanās un integrācija minētajā dalībvalstī tiesvedības ierosināšanas brīdī šajos apstākļos nav atbilstošas norādes par vietu, kur faktiski atrodas bērna dzīves centrs.

79 Skat. šo secinājumu 65.–71. punktu.

80 Spriedums, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 48. punkts). Skat. šo secinājumu 60. punktu.

81 Komisija apgalvo, ka tikai viena no vecākiem, kuriem ir kopīga vecāku atbildība, vienpusējs nodoms nekādā gadījumā nevar kompensēt bērna fiziskas klātbūtnes neesamību attiecīgajā dalībvalstī. Šī argumentācija ir jāatspēko, ņemot vērā 2018. gada 28. jūnija spriedumu HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 63. punkts), no kura izriet, ka tā vecāka nodoms, kuram gan ir aizgādības tiesības, bet viņš faktiski neīsteno aizgādību pār bērnu, ir jāņem vērā tikai tad, ja viņš vēlas izmantot savas aizgādības tiesības. Līdz ar to tikai viena vecāka, kurš faktiski vēlas izmantot savas aizgādības tiesības, vienpusējs nodoms var tikt ņemts vērā. Turklāt šis risinājums atbilst tās atpakaļatdošanas procedūras garam, kas paredzēta 1980. gada Hāgas konvencijā un papildināta ar Briseles IIa regulu. Proti, šīs konvencijas 3. panta b) punktā, kurš būtībā ir pārņemts minētās regulas 2. panta 11. punkta b) apakšpunktā, ir paredzēts, ka bērna aizvešana vai aizturēšana ir nelikumīga tad, ja ar to tiek pārkāptas aizgādības tiesības saskaņā ar tās valsts tiesībām, kurā ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta, un ka aizvešanas vai aizturēšanas laikā aizgādības tiesības tika *faktiski īstenotas* vai arī tās tiktu šādi īstenotas, ja nebūtu notikusi aizvešana vai aizturēšana.

82 Skat. spriedumu, 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, 48. punkts).

95. Treškārt, tāpat būs jāņem vērā *laikposms* no bērna piedzimšanas līdz prasības celšanai iesniedzējtiesā. Uzturēšanās ilgums noteiktā valstī parasti ir faktors, kas var atspoguļot bērna integrāciju šajā valstī un attiecīgi konkrētu saikņu neesamību ar kādu citu valsti. Tomēr arī tā nozīmīgums atbilstošo apstākļu visaptverošā vērtējumā mainās atkarībā no katra konkrētā gadījuma [83].

96. Tādējādi šis faktors automātiski neraksturo bērna integrācijas realitāti, ja viņa uzturēšanās ilgums kādā valstī un simetriski viņa neesamība kādā citā valstī ir piespiedu darbību rezultāts. Ir taisnība, ka, izņemot, ja jēdziens "pastāvīgā dzīvesvieta" mākslīgi tiek izskaistināts, bērns, kurš aug un veido saiknes valstī, kurā viņš ir spiests uzturēties, neattīstot nekādu saikni ar valsti, kurā viņam būtu bijis jāatrodas, nepastāvot piespiedu darbībām, noteiktā brīdī zaudē savu pastāvīgo dzīvesvietu šajā pēdējā minētajā valstī [84]. Tomēr nav noteikts, ka tā būtu tāda bērna gadījumā, kurš – kā tas ir šajā lietā – tiesvedības ierosināšanas brīdī vēl bija zīdainis. Tādējādi bērna uzturēšanās ilgumam Bangladešā pašam par sevi, manuprāt, nebūtu jāliedz konstatēt, ka viņa pastāvīgā dzīvesvieta ir Apvienotajā Karalistē.

97. Visi šie apsvērumi tādā situācijā kā pamatlietā, kurā bērns ir dzimis trešajā valstī un viņam kopā ar māti ir bijis liegts doties uz dalībvalsti tēva izdarītā spiediena dēļ, kā arī kurā vēršanās iesniedzējtiesā brīdī bērns vēl bija zīdainis, liek izdarīt šādu secinājumu. Šādā situācijā bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir šajā dalībvalstī Briseles IIa regulas 8. panta 1. punkta izpratnē tikai tad, ja, nepastāvot spiedienam, viņš tajā būtu stabili un regulāri klātesošs un integrējies kā tādas ģimenes vienības loceklis, kuras pārējiem locekļiem minētajā dalībvalstī faktiski atrodas viņu dzīves centrs. Šī nosacījuma izpilde nozīmē, ka māte ir integrējusies sociālajā un ģimenes vidē attiecīgajā dalībvalstī. Valsts tiesai ir jāpārbauda, vai tas tā ir saistībā ar visiem atbilstošajiem apstākļiem, kuru vidū ir objektīvi faktori, kas saistīti ar mātes agrāko uzturēšanos un integrāciju šajā dalībvalstī, kā arī viņas nodoma attiecībā uz bērna uzturēšanās vietu konkrētas izpausmes.

c) Par bērna un mātes pamattiesību ņemšanu vērā

98. Pilnīgas skaidrības labad man šķiet lietderīgi precizēt, ka gadījumā, ja "bērna dzīves faktiskā centra" pārbaudes piemērošana neļautu pamatot dalībvalsts tiesu vispārējo jurisdikciju tādā situācijā, kāda ir aplūkota pamatlietā, Hartas 24. pantā garantētās bērna interešu prioritātes un pamattiesību, kuras nostiprinātas Hartas 4. un 6. pantā, aizsardzība [85] neattaisnotu atšķirīgu secinājumu.

99. Šī pārbaude – atgādināšu – atspoguļo tuvuma kritēriju, kurš ir šīs regulas 8. panta 1. punkta pamatā un ar kuru likumdevējs ir gribējis aizsargāt bērna prioritārās intereses, kuras aplūkotas vispārīgi [86]. Turpmākie apsvērumi, manuprāt, nepieļauj, ka tiesas izveido atšķirīgu pārbaudi, ar kuru tiktu izdarīta atkāpe no šī kritērija, ja bērna prioritārās intereses, aplūkotas konkrētajā gadījumā, un viņa citas pamattiesības būtu apdraudētas trešajā valstī, kurā viņš atrodas.

83 Saskaņā ar 2010. gada 22. decembra spriedumu *Mercredi* (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 51. punkts), kaut gan, lai attiecībā uz bērna uzturēšanos attiecīgajā dalībvalstī "rastos nepieciešamā stabilitāte", "tajā parasti [..] jāuzturas noteiktu laiku", Briseles IIa regulā nav noteikts minimālais laiks un uzturēšanās ilgums ir tikai viena no norādēm.

84 Skat. šo secinājumu 71. punktu.

85 Skat. Briseles IIa regulas preambulas 12. apsvērumu un šīs regulas 33. apsvērumu, kuros noteikts, ka minētajā regulā ir atzītas un respektētas Hartā garantētās pamattiesības.

86 Skat. šo secinājumu 36. punktu.

100. Pirmkārt, atbilstoši Hartas 51. panta 2. punktam ar to "netiek paplašināta Savienības tiesību piemērošanas joma, paplašinot Savienības kompetences". Tādējādi Tiesa, ņemot vērā Hartu, ir pilnvarota interpretēt Savienības tiesības tai piešķirtās kompetences robežās [87]. Tomēr Savienībai un tās dalībvalstīm atbilstoši Savienības tiesībām vai saskaņā ar ECPAK nav jāīsteno sava jurisdikcija saistībā ar situācijām, kuras ir norisinājušās trešajās valstīs, nepastāvot saiknei, kas paredzēta Savienības tiesībās vai ECPAK, kura ir interpretēta Strasbūras tiesas judikatūrā [88].

101. Otrkārt, Briseles IIa regulā jau ir ieviests mehānisms, ar kuru dalībvalstīm ir ļauts aizsargāt bērna intereses, pat nepastāvot saiknei, kas izriet no Savienības tiesībām. Gadījumā, ja nevienai dalībvalsts tiesai saskaņā ar Briseles IIa regulas 8.–13. pantu nav jurisdikcijas, šīs regulas 14. pantā ir precizēts, ka dalībvalstis var – atlikušās jurisdikcijas veidā – atzīt savu tiesu jurisdikciju atbilstoši savām valsts tiesībām. Tādējādi, ja minētās regulas tiesību normas, kuru pamatā ir tuvuma kritērijs, neļauj noteikt nevienas dalībvalsts tiesas jurisdikciju, katrai dalībvalstij ir tiesības pamatot savu tiesu jurisdikciju saskaņā ar iekšējo tiesību normām, atkāpjoties no šī kritērija.

102. Šajā gadījumā Apvienotās Karalistes tiesību sistēmā šāda atlikusī jurisdikcija pastāv šīs dalībvalsts tiesu *parens patriae* jurisdikcijas veidā. Kā izriet no Tiesai iesniegtajiem lietas materiāliem, šis jurisdikcijas noteikums tomēr tiek piemērots tikai Lielbritānijas pilsoņiem un uz šo piemērošanu attiecas valsts tiesu rīcības brīvība.

103. Būtu jāpiebilst, ka XB ir norādījis, ka UD varētu vērsties Bangladešas tiesās, it īpaši tad, ja šīs trešās valsts tiesībās būtu paredzēti jurisdikcijas noteikumi, pamatojoties uz bērna klātbūtni. Šajā ziņā, lai gan iesniedzējtiesa precizē, ka ar to, ka XB ir aizturējis UD un bērnu, var tikt pārkāptas viņu pamattiesības, tā nav skaidri apgalvojusi, ka Bangladešas Republika nebūtu izpildījusi savu pozitīvo pienākumu aizsargāt šīs tiesības, it īpaši tiesas ceļā [89]. Šādos apstākļos man šķiet nepiemēroti šo analīzi balstīt uz šāda veida hipotēzēm.

104. Katrā ziņā man šķiet, ka ar Briseles IIa regulas 14. pantu ir izteikta ideja, ka katrai dalībvalstij ir jāizlemj, it īpaši, attiecīgā gadījumā pamatojoties uz "comity" ("nāciju savstarpēju tiesību atzīšana") apsvērumiem, vai ar bažām par to, ka trešās valsts tiesas mātei un bērnam nepiemēro aizsargājošos noteikumus, kas atbilstu tiesībām un vērtībām, kuras prevalē attiecīgajā dalībvalstī, ir vai nav pamatota īpaša jurisdikcijas pamata ieviešana to valsts tiesībās [90].

105. Līdz ar to, pat ja bērna prioritārās intereses un viņa pamattiesības varētu tikt neievērotas trešajā valstī, Briseles IIa regulas 8. panta 1. punkts nevar tikt interpretēts tādējādi, lai bērna pastāvīgo dzīvesvietu noteiktu, pamatojoties uz kritērijiem, ar kuriem tiktu izdarīta atkāpe no tuvuma kritērija, kas ir materializēts ar "bērna dzīves faktiskā centra" pārbaudi.

87 Skat. it īpaši spriedumu, 2010. gada 5. oktobris, McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, 51. punkts).

88 Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk tekstā – "ECT") judikatūru līgumslēdzēju valstu jurisdikcija ECPAK 1. panta izpratnē principā aprobežojas ar šo valstu teritoriju. Attiecībā uz šo principu izņēmumi ir atzīstami tikai noteiktos apstākļos, kuri nav attiecināmi uz izskatāmās lietas faktisko kontekstu. Skat. it īpaši ECT, 2011. gada 7. jūlijs, *Al-Skeini* u.c. pret Apvienoto Karalisti (CE:ECHR:2011:0707JUD005572107, 130.–142. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).

89 Lai gan Bangladešas Republikai nav saistošas ne ECPAK, ne Harta, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, kuru 1966. gada 16. decembrī pieņēmusi ANO Ģenerālā Asambleja un kurš ir stājies spēkā 1976. gada 23. martā – tiesību akta, kuram Bangladešas Republika ir pievienojusies, – 7. un 9. pantā ir garantētas analoģiskas tiesības tām, kuras ir paredzētas attiecīgi ECPAK 3. un 5. pantā un Hartas 4. un 6. pantā.

90 Šajā nozīmē skat. lorda Sampšena [*Sumption*] atsevišķo viedokli lietā Re B (*A Child*) (*Habitual Residence: Inherent Jurisdiction*) [2016] UKSC 4, 66. un 76. punkts. Tajā ir apgalvots, ka vienīgi ar nepiekrišanu noteikumiem, kuri tiktu piemēroti saskaņā ar tās valsts tiesībām, kurā bērns ir klātesošs, nevar būt pietiekami, lai pamatotu Apvienotās Karalistes tiesu jurisdikciju.

V. Secinājumi

106. Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, iesaku Tiesai uz *High Court of Justice (England & Wales), Family Division* (Augstā tiesa (Anglija un Velsa), Ģimenes lietu departaments, Apvienotā Karaliste) uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

1) Bērna pastāvīgā dzīvesvieta Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu 8. panta 1. punkta izpratnē atbilst vietai, kurā bērnam ir viņa dzīves faktiskais centrs. Šī vieta ir jānosaka, ņemot vērā visus katrā konkrētajā gadījumā pastāvošos apstākļus. Noteiktos izņēmuma gadījumos visaptverošs visu apstākļu vērtējums var likt uzskatīt, ka bērna dzīves faktiskais centrs ir vietā, kur fiziski viņš nekad nav bijis. Līdz ar to bērna fiziska klātbūtne dalībvalsts teritorijā nav priekšnoteikums, lai tajā noteiktu viņa pastāvīgo dzīvesvietu.

2) Apstāklis, ka zīdaiņa māti, kura faktiski īsteno aizgādību pār šo zīdaini, tēvs ir piespiedis dzemdēt trešajā valstī un tur palikt kopā ar zīdaini pēc viņa dzimšanas, attiecīgā gadījumā radot viņiem situāciju, kas ir pretrunā Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 4. un 6. pantā paredzētajām pamattiesībām, ir atbilstošs elements, lai noteiktu bērna pastāvīgo dzīvesvietu Regulas Nr. 2201/2003 8. panta 1. punkta izpratnē.

   Tomēr šādā situācijā zīdaiņa pastāvīgā dzīvesvieta dalībvalstī, kurā gan viņš fiziski nekad nav bijis, var būt tikai tad, ja šajā dalībvalstī ir viņa mātes faktiskais dzīves centrs; un tas ir jāpārbauda iesniedzējtiesai. Šajā ziņā īpaša nozīme ir mātes iespējamajām ģimenes, sociālajām un kultūras saiknēm šajā dalībvalstī, kā arī mātes nodoma – tur uzturēties kopā ar bērnu pēc viņa piedzimšanas – iespējamām konkrētām izpausmēm.